

Domovinski rat u djelima hrvatskih dječjih književnika

Rak, Valentina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:600701>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

VALENTINA RAK

DIPLOMSKI RAD

DOMOVINSKI RAT U DJELIMA
HRVATSKIH DJEČJIH KNJIŽEVNIKA

Zagreb, srpanj 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI STUDIJ
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
ZAGREB

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Valentina Rak

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Domovinski rat u djelima hrvatskih dječjih književnika

MENTOR: prof. dr. sc. Dubravka Težak

Zagreb, srpanj 2020.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	1
SAŽETAK	2
SUMMARY	3
UVOD	4
HRVATSKA DJEČJA KNJIŽEVNOST S TEMATIKOM DOMOVINSKOG RATA.....	5
Rat kao sazrijevanje.....	6
Rat kao pustolovina	7
Ratne teme u bajkovitome ruhu.....	8
PROFILI AUTORA	10
Stjepan Tomaš	10
Nikola Pulić	11
STJEPAN TOMAŠ „MALI RATNI DNEVNIK“ („MOJ TATA SPAVA S ANĐELIMA“)	13
Moj tata spava s anđelima	14
Sto pinkafeldskih dana	16
Mir, ali rat.....	18
Analiza djela.....	20
NIKOLA PULIĆ „ČUVARI AMFORA“	26
Čuvari amfora.....	26
Analiza djela.....	32
NIKOLA PULIĆ „STRAH ME, MAMA“	39
Strah me, mama.....	39
Analiza djela.....	44
USPOREDBA ANALIZIRANIH DJELA.....	48
ZAKLJUČAK	50
Literatura.....	52
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	53

SAŽETAK

Ponukani ratnim zbivanjima početkom devedesetih godina prošlog stoljeća na prostoru Republike Hrvatske, hrvatski dječji književnici su ratne teme i motive iskoristili kao inspiraciju za svoja djela. S obzirom da su pisali djela koja su trebala biti razumljiva i prilagođena djeci, pisali su o ratu upravo iz perspektive dobi djeteta koje bi upravo odgovaralo dobi čitatelja. U hrvatskoj dječjoj književnosti postoji podjela s obzirom na pripovjedne strategije koje je autor ravio kako bi rat rasčlanio i kasnije ga uklopio u pripovijedanje. Djela ratne tematike dijele se na djela koja rat prikazuju kao sazrijevanje lika, djela koja rat prikazuju kao pustolovinu u kojoj je glavni junak dijete i ratne teme u bajkovitome ruhu. U djelima u kojima se rat prikazuje kao sazrijevanje lika, u središtu je lik sa svim njegovim strahovima, promišljanjima i stajalištima o ratu. Pripovijeda se o svakodnevicu i promjeni iste što je posljedica rata, o narušenom djetinjstvu, nerazumijevanju rata i konačnom odrastanju. Nasuprot toj pripovjednoj strategiji, djela koja rat prikazuju kao pustolovinu likove stavljaju u središte zbivanja rata ili tajnih ratnih operacija. Likovi su junaci koji se najčešće samo upuštaju u te pothvate ili se slučajno zateknu, ali svojom domišljatošću i hrabrošću pronalaze izlaz iz te situacije s njima povoljnim ishodom. Treća skupina obuhvaća djela ratne tematike u bajkovitome ruhu koja ratne događaje pripovijedaju u prenesenom značenju kako bi bili lakše razumljivi djeci.

Ključne riječi: ratna tematika, rat kao sazrijevanje lika, rat kao pustolovina

SUMMARY

Encouraged by the war events in the early 1990s on the territory of Republic of Croatia, writers of literature for children in Croatia used war themes and motifs as an inspiration for their literature works. Since they were writing literature works that were supposed to be understandable and adapted, they wrote about war events precisely from the perspective of a child's age that would exactly match the age of the supposed reader. In Croatian children's literature there is division according to the narrative strategy that is being used by the author to analyze war and then including it in the narrative strategy. War themed works have been divided in the literature works that are representing war as maturing of the character, literature works that are representing war as an adventure and literature works that are showing war themes in spirit of fairytales. In those works that are representing war as a maturation of the character, in the focus is the main character with all his fears, reflections and point of views. It tells the story of everyday life and how its change due to war events, a story of a disturbed childhood, a lack of understanding or the meaning of war and the maturing from child to an adult. Opposite of this narrative strategy, narrative strategy that represents war as an adventure puts main characters in the middle of the war events and secret war operations. The characters are heroes who mostly involve themselves in this ventures or are caught there by chance, but due to their ingenuity and courage they find a way out of the situation with a favorable outcome. The last group of works are war themes wrapped in fairytale "dust". In those literature works war events are being narrative in a figurative sense in order to make them easier for children to understand.

key words: war themes, war represented as a maturation of character, war represented as adventure

UVOD

Definicija rata je nasilan, oružani sukob između dviju ili više država, saveza ili većih društvenih skupina od kojih je barem jedna strana vojnički ustrojena, naoružana i opremljena. Postoje različite vrste ratova. Domovinski rat je bio obrambeni rat za neovisnost i cjelovitost hrvatske države koja se željela odcijepiti od Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Službeni datum raskida svih državno-pravnih veza sa SFRJ jest 8.listopada 1991.godine. Rat na prostorima današnje Republike Hrvatske je započeo čak 11 mjeseci prije nego što je donesena ta politička odluka, iako se kao početak Domovinskog rata uzima krvavi Uskrs 1991.godine, već su u ljeto 1990. zabilježeni sukobi srpskog i hrvatskog stanovništva inicirani od srpske strane. Iako definicija Domovinskog rata naizgled nalaže da je to bio obrambeni rat u cilju stvaranja neovisne države i očuvanja teritorija, on je bio puno više od toga. Hrvatski narod je tražio očuvanje hrvatskog jezika, nacionalne baštine i kulture, tradicije i vlastitog nacionalnog identiteta koji im se više puta i na različite načine tijekom 45 godina dugog suživota u zajednici s agresorom pokušao oduzeti. Oni koji su u ljeto 1990. godine prepriječili puteve, prometnice, izazivali sukobe i počeli s ometanjem svakodnevnog života hrvatskog stanovništva, nisu bili nepoznati ljudi koji su stigli izdaleka. Nažalost to su bili dojučerašnji prijatelji, kumovi i susjedi koji su „preko noći“ postali neprijatelji. Domovinski rat je pogodio sve slojeve stanovništva svih životnih dobi. Razorene su obitelji i njihovi domovi, ugašeni su životi, prekinuta su prijateljstva i ukradena su djetinjstva. Svi oni koji su proveli djetinjstvo u podrumima i skloništima su prerano odrasli. Prerano su naučili što znače riječi „okupacija“, „zračna opasnost“, „granata“ i „sklonište“. Neki su postali i roditelji, ali ne svoje djece, nego svoje braće i sestara uslijed gubitka roditelja, neki su i dobili braću i sestre, ali su izgubili ono najvrednije, nevinost djeteta koje vjeruje da je svijet lijepo mjesto i da na svijetu ne postoje zli ljudi koji im ne pokušavaju ukrasti snove, obitelj, domovinu koju nose u srcu. Upravo u tim teškim trenucima i događajima, neki su hrvatski autori pronašli inspiraciju i motive da ispišu stranice o djetinjstvu u tim ratnim godinama. Oni su motive stradanja, okupacije i života u tom razdoblju prilagodili djeci-čitateljima tako što su pisali

upravo iz dječje perspektive. Neki su pisali u obliku dnevnika, neki su pak odlučili uključiti i dijelove fantastike, ali je bitan zajednički cilj svih autora – približiti čitateljima to ukradeno djetinjstvo, prisilno odrastanje i podsjetiti ih na radosnu istinu, što rat nisu osjetili na vlastitoj koži.

HRVATSKA DJEČJA KNJIŽEVNOST S TEMATIKOM DOMOVINSKOG RATA

U uvodu ovog diplomskog rada već je spomenuto čime će se baviti sam rad, odnosno kojim dijelom hrvatske dječje književnosti. U središtu će se naći prozna djela dvojice hrvatskih autora, Nikole Pulića i Stjepana Tomaša, koja će se analizirati na više razina, ali prije nego se posveti dubljoj analizi tih proznih djela, prvo treba prikazati cjelokupnu građu koja pripada tom razdoblju i tematici u hrvatskoj dječjoj književnosti, uključujući prozu i poeziju. Potonja je manje zastupljena te je u njoj rat sporadičan te se nije smatrao osobito plodnim poticajem za stvaranje. Oni koji jesu pisali, uglavnom su pisali kraće tematske cikluse ili se rat u pojedinim pjesmama tematizira. Najčešće se rat u dječjoj poeziji uvodi kao konkretan povijesni događaj tako da se od stvarnog događaja uzimaju simboli ili simboličke pojave i toponimske ili lokalizacijske oznake. Drugi način je da se rat ne veže na konkretan, odnosno stvaran događaj već se rat interpretira kao nešto što je neželjeno i nelogično bilo kojih dviju suprotstavljenih strana koje se nalaze u sukobu ili se koncentrira samo na ono što rat uzrokuje - strah, pogibiju, oskudicu. Pjesnik koji se ističe u ovom razdoblju sa svojim opusom je Enes Kišević sa svojim zbirkama pjesama „Djeca su druga polovica duge“ i „Sijeda djeca“.

Kada se govori o proznim djelima u ovom razdoblju hrvatske dječje književnosti, kao „pionira“ među piscima treba istaknuti Mladena Kušeca koji je već u studenome 1991. godine u djelu „Ubili su mi kuću“ kroz kratke dječje zapise u

kojima se opisuju neprijateljski napadi progovorio o užasu rata koji je tek započinjao. Cjelokupno prozno stvaralaštvo može se podijeliti na tri skupine ako se u obzir uzima struktura djela i odnos junaka prema ratu. U toj podjeli govorimo o djelima koje na rat gledaju kao proces sazrijevanja likova koji najčešće u starijoj osnovnoškolskoj dobi ili se još može reći da su to djela koja pretendiraju dokumentarnosti, zatim slijede djela pustolovnog karaktera ili djela koja rat promatraju kroz dječje pustolovine direktno povezane s ratnim događanjima te naposljetku, treća skupina su djela fantastičnog karaktera ili ona „omotana“ u bajkovito ruho.

Rat kao sazrijevanje

Djela koja govoreći o ratu pretendiraju na dokumentarnost najčešće rabe pripovjednu strategiju kojom autori pokušavaju simulirati vizure dječjeg lika u ratu zatečenog u svom prirodnom okruženju. U prvom planu je naravno lik i njegova razmišljanja, način na koji on doživljava vanjski svijet i događaje oko njega, a nisu fokusirani samo na događaje kao povijesne činjenice. Likovi najčešće dolaze do informacija o događajima oko sebe iz javnih medija, dakle od odraslih. Kao što je već rečeno u fokusu je sazrijevanje lika i njegovo „prisilno“ odrastanje u tome razdoblju. U ovoj skupini djela autori su često za glavne likove odabirali ženske likove, starije osnovnoškolske dobi dok se u drugoj skupini, djela pustolovnog karaktera, češće susrećemo s dječacima kao glavnim likovima. Djela koja pripadaju ovoj prvoj skupini i takvoj pripovjednoj strategiji su djela Nikole Pulića „Strah me, mama“ i Stjepana Tomaša „Mali ratni dnevnik“ koja će se detaljnije analizirati u idućim poglavljima ovoga rada te djelo hrvatske dječje književnice Nade Iveljić, „Marijina tajna“. Autorica nije postigla veći uspjeh romana jer je čvrsto ostajala u okvirima realističnog diskursa s vrlo preciznim zemljopisnim i geografskim određenjima i korištenjem crno-bijele tehnike pri karakterizaciji likova, što je inače karakteristično za bajkovite likove. Namjera autorica da iskaže i što vjernije prikaže sudbine i patnje stradalnika se gubi u opisnim i poučnim dijelovima te ponajviše u gomilanju tipičnih situacija iz Domovinskog rata pa se time gubi uzbudljivost

kazivanja radnje. Glavni lik je trinaestogodišnja djevojčica Marija koja iz Slavonije odlazi u izbjeglištvo u Makarsku i u djelu opisuje svoj „novi“ život u novoj sredini, ali je prati neprestana želja za povratkom kući i čežnja za rodnom Slavonijom. Naslov „Marijina tajna“ se odnosi na komadić krova s njene rodne kuće koji je ponijela sa sobom i u tom komadiću crijepa živi vjera za povratkom na staro, odnosno povratak kući u rodno mjesto odakle je silom prilika morala izbjeći. Ovoj skupini uvjetno pripada i roman Mire Gavrana „Kako smo lomili noge“ jer vremenski odgovara događajima Domovinskog rata, ali nije pisan za djecu stoga ne pripada dječjoj književnosti. Sam podnaslov knjige kaže da pripada *romaniziranom obiteljskom putopisu kroz prošlost i sadašnjost od Slavonije od Zagreb i nazad* (Javor,R. 1998., str.45) te progovara o razdoblju između 1951. godine i 1992.godine te prati tri generacije jedne slavonske obitelji.

Rat kao pustolovina

Druga skupina djela ratne tematike u hrvatskoj dječjoj književnosti su djela koja rat promatraju kao pustolovinu ili kako se još navodi u nekim zbornicima, djela pustolovnog karaktera u kojem su likovi izrazito aktivni. Pripovjedni obrazac koji se rabi u djelima ove skupine nalikuje na klasični obrazac akcijskog dječjeg romana s dječjom družinom u fokusu pripovijedanja. Radnja tih djela se smješta na prostorno-vremensku određenost događaja, odnosno radnja se odvija na ratom zahvaćenim područjima za vrijeme Domovinskog rata. Likovi su uglavnom tipizirani, pogotovo glavni junaci. Oni su nepromišljeni i imaju veliku želju za dokazivanjem, zbog čega se dovode u opasne situacije ali se svojom snalažljivošću i uz pomoć prijatelja uspijevaju izvući iz nedaća koje su ih snašle. Za tu vrstu proze karakteristično je da junaci iz ratnih pustolovina izlaze živi i neozlijeđeni što je moguće samo u priči. Nasuprot tome što karakteristike likova ove vrste romana odgovaraju onima iz akcijskog dječjeg romana, sižeji romana su raznoliki, govore o dječjoj želji za samostalnošću te otkrivanjem i istraživanjem svijeta, razrješenju tajni i kretanju u pustolovine. Djeca sebe doživljaju kao važne karike u životnim situacijama te se s tom mišlju otisnu na pustolovine koje ih vrlo često odvedu u po život opasne situacije. Romani koji pripadaju ovoj pripovjednoj strategiji i ovoj skupini djela su

„Čuvari amfora“ Nikole Pulića o kojem će biti govora u idućim poglavljima te djela dvojica Tadej i Hitrec „Kanjon opasnih igara“ i autorice Maje Gluščević „Bijeg u košari“ i „Ivin Vučko“. Potonja autorica u svojim djelima koristi tematiku koja je karakteristična za njen opus, a to je animalistika. U djelu „Bijeg u košari“ radnja prati dječaka Jerka i magarca, a „Ivin Vučko“ pripovijeda o prijateljstvu dječaka Ive i njegovog psa što i sam naslov otkriva. Oba lika su mlađe osnovnoškolske dobi te su primorani napustiti svoja sela zbog novonastale situacije. Dječaci to odbijaju učiniti bez svojih prijatelja, magarca u jednom slučaju i psa u drugom, te se tu prikazuje snaga prijateljstva između dječaka i životinja. Ivo se stalno pokušava vratiti svome psu, dok Jerku njegov magarac Sivko spašava život. U djelu autora Hrvoja Hitreca i Vladimira Tadeja „Kanjon opasnih igara“ glavni likovi su dječaci i djevojčice jedne hrvatske i jedne njemačke obitelji koji dolaze na ljetovanje u Omiš. Likovi se upliću u ratnu pustolovinu u kojoj ne uživaju. Tijekom izleta u kanjon Cetine dječaci bivaju uhvaćeni od trojice srpskih ratnih zločinaca koji su prethodno pobjegli iz zatvora. Radnja ima sretan završetak jer preostali dječaci u suradnji s odraslim lokalnim stanovništvom spašavaju otete dječake i hvataju zločince. Sudeći po opisu života u Omišu, vrijeme radnje ovog romana pripada poratnom razdoblju, ali s obzirom na tematiku i likove koji se pojavljuju u njemu ulazi u interesno područje ovoga rada.

Ratne teme u bajkovitome ruhu

Fantastična književnost ili ratne teme u bajkovitome ruhu čine treću skupinu djela u književnosti za djecu i mlade s ratnom tematikom. Ova skupina je najmanje zastupljena jer su se rijetki autori odlučili za takav pristup i prikaz ratnih događanja. Autorica koja se ističe jest Nada Iveljić s djelima „Božićna bajka“ i „Čuvarice novih krovova“. „Božićna bajka“ je zapravo kratka priča namijenjena najmlađim čitateljima. Likovi u priči su personificirane životinje, zvijezde i mjesec. Ona ne progovara direktno o ratu u priči, već ima jasnu namjeru da ukaže na dobrotu, solidarnost i humanost koja je bila prijeko potrebna u to doba - pružiti ruku onome tko je u nevolji i suosjećati s njim. Njeno drugo djelo „Čuvarice novih krovova“ je mnogo kompleksnije te ima više fantastičnih likova, detalja i rješenja. Autorica iz narodnih priča i predaje uzima „vile tavankinje“ i stvara novi vlastiti, vilinski rod. Likovi se dijele na dvije sukobljene strane, i razaznaju se po osobinama, oni koji su

bradonje i osvajači (Zlo) te oni koji sve brane (Dobro). Jasno je da Zlo predstavljaju agresori-četnici koji su bradonje, a Dobro branitelji.

Djela koja također djelomično ulaze u fantastičnu književnost s ratnom tematikom su Hitrecovi „Smogovci u ratu“, „Koko u Kninu“, Ivana Kušana te djelo Zlatka Krilića „Krik“ gdje autor na alegorijski način progovara o Domovinskom ratu kroz dogodovštine dječaka Antuna koji bježi od „neljudi“ koji su mu zapalili selo, uništili dom, odveli obitelj i susjede. Ivan Kušan u djelu „Koko u Kninu“ radnju smješta u realan svijet, ali s fantastičnim rupama kao i Hitrec u „Smogovci u ratu“ jer samo takvim pristupom, djela mogu imati sretan završetak kad su smještena u takve realne situacije, odnosno u središte rata. Za kraj, valja spomenuti i Predraga Raosa i njegovo djelo „Od rata do zvijezda“. Raose se, kao i Zlatko Krilić koristi apstrakcijom i alegorijom da bi progovorio o apsurdnosti rata i onomu što rat donosi, posljedicama rata bez da ulazi direktno u samo pitanje smisla rata.

PROFILI AUTORA

Stjepan Tomaš

Stjepan Tomaš je hrvatski književnik rođen u Novoj Bukovici 2. siječnja 1947.godine. Književnim radom se počeo baviti 1971. godine te piše romane, drame, kratke priče, pripovijetke i radio-drame za djecu i odrasle. Školovanje je započeo u Našicama gdje je završio gimnaziju, a potom odlazi u Zagreb i studira na Filozofskom fakultetu jugoslavensku i komparativnu književnost. Sedamdesetih godina radio je kao profesor hrvatskoga jezika u Srednjoškolskom centru u Belom Manastiru te je od 1973. do 1977.godine bio urednik školskog lista „Baranjski srednjoškolac“. Danas živi i radi u Osijeku.

Do danas je objavio devetnaest knjiga te je više puta bio nagrađivan za svoj rad. Važno je istaknuti da je 1978. godine primio nagradu „Grigor Vitez“ za najbolju dječju knjigu za roman „Dobar dan, tata“ te 2001. godine nagradu „Ksaver Šandor Gjalski“ za knjigu pripovijedaka „Odněkud dolaze sanjari“. Njegova djela postala su dio antologijskih zbirki te ušla u izbor pjesničkih, proznih tekstova te dokumenata o stvaranju neovisne, suverene države Hrvatske i o Domovinskom ratu 1990.-1992. koje su priredili Vlado Pandžić i Božidar Petrač- „Hrvatska lađa“. Neka njegova djela su prevedena i na strane jezike: njemački, talijanski, mađarski, slovački, makedonski i esperanto. Što se tiče vrsta djela u njegovom opisu, Tomaš je jedan od rijetkih književnika koji paralelno i s jednakim uspjehom piše i djela za djecu i djela za odrasle. Na hrvatskoj književnoj sceni se pojavio, a i afirmirao s generacijom „fantastičara“ koji su pokrenuli trend fantastike u hrvatskoj književnosti koji se u tom trenutku činio inovativnim, intrigantnim i propulzivnim. Iako je počeo „fantastično“, njegov književni interes se usmjerava ka „ne-fantastičnim“ temama te piše nekoliko djela u kojima je u fokusu život u provinciji. No, za ovaj rad bitniji je njegov doprinos hrvatskoj dječjoj književnosti. Na „dječjoj sceni“ se pojavio sredinom sedamdesetih godina s dječjim romanom „Moljac i noćni čuvar“, o dječaku koji postaje mladić, ali ga usamljenost, otuđenost i ignoriranje okoline navodi na kriminalne radnje. Tomaš već prvim djelom pokazuje interes za socijalnu tematiku u dječjoj književnosti, što se očitovalo i u iduća dva romana, „Dobar dan, tata“ i „Halo, ovdje komandosi“. Roman „Dobar dan,tata,, je ozbiljna priča o dječaku koji

preko svojih školskih prijatelja saznaje da je posvojen. U tom trenutku, lik ima devet godina te on čeka nekoliko godina kako bi krenuo u potragu za svojim biološkim roditeljima. Roman prati njegov put ka cilju, a to je da upozna ljude koji su ga dali na posvajanje. Nasuprot tome, roman „Halo, ovdje komandosi“ na duhovit način progovara o nedostatku komunikacije u obitelji te o dječjoj potrebi za roditeljskom podrškom i toplinom. Djelo je izašlo 1991. godine kada započinje rat u Hrvatskoj te tada Stjepan Tomaš svoj književni interes preusmjerava na ratnu tematiku, odnosno na širenje antiratne poruke. Već 1992. godine izlazi kratki roman „Moj tata spava s anđelima“, odnosno to će godinu dana kasnije postati prvi dio trilogije „Mali ratni dnevnik“ kada izlaze druga dva dijela – „Sto pinkafeldskih dana“ i „Mir, ali rat“. Autor u obliku dnevničkih zapisa djevojčice Cvijete iznosi događanja u Osijeku počevši od jeseni 1991. godine. U drugom dijelu, radnja se premješta u austrijski gradić Pinkafeld, gdje Cvijeta odlazi u izbjeglištvo te u posljednjem, trećem dijelu Cvijeta pripovijeda o događajima i njenim doživljajima istih nakon povratka u Osijek. Djelo je uvedeno kao obvezna lektira za šesti razred osnovne škole od 1996. godine sve do 2006. godine kada je na zahtjev roditelja ogranak Srpskog kulturnog društva Prosvjeta iz Donjeg Lapca uputio zahtjev za povlačenjem te knjige iz naslova obvezne lektire jer je prema njihovim riječima, puna govora mržnje i uvredljiva za srpsku manjinu iako djelo zapravo govori o osobnom doživljaju rata iz perspektive dvanaestogodišnje djevojčice.

Valja spomenuti još i djela humorističnog karaktera „Pričaj mi o Jugoslaviji“ – radio komedija, crne komedije „Srpski bog Mars“ i „Đokina sela“ te djela „Guslač od marcipana“ i „Guslačeva smrt“. Od djela za odrasle, ističu se zbirke pripovijedaka „Tko kuca, otvorit će mu se“ i „Smrtna ura“ te romani „Život u provinciji“ i „Građani u prvom koljenu“.

Nikola Pulić

Nikola Pulić rođen je 1926. godine u selu Bićine u skradinskome zaleđu, nedaleko rijeke Krke i jezera Prukljan. Njegovo sjećanje na rodni kraj i događaji vezani uz njega je upravo bio njegova najveća inspiracija za stvaranje. Rodni kraj je napustio još kao mladić, za vrijeme Drugog svjetskog rata nakon što su četnici s

kninskog i okolnog područja ubili njegove roditelje i brojnu rodbinu. Selo je bilo razrušeno tada, kao i za vrijeme Domovinskog rata, ali u potonjem ratu neprijatelj nije uspio zauzeti selo. Upravo ta borba za rodni kraj, povezanost ondašnjih i „novih“ četnika, poslužila su kao inspiracija njegovih dejela ratne tematike. Životni put ga je odveo u Zagreb, gdje je ostao do kraja života, povremeno posjećujući svoj dječjački dom. Umro je prvog siječnja 2006. godine, u osamdesetoj godini života. Iza sebe je ostavio veliki opus koji obuhvaća romane, pripovijetke, putopise, drame i filmske scenarije što pripada književnosti za odrasle, ali je pisao i književnost za djecu i mlade. Dvostruki je dobitnik nagrade „Grigor Vitez“. Nagrađeni romani su mu „Posljednja igra“ 1971. godine i „Ključić oko vrata“ 1985. godine koja se i danas nalazi na popisu obaveznih lektirnih naslova za četvrti razred osnovne škole. Osim toga, osvojio je dva puta i nagradu „Ivana Brlić Mažuranić“ za romane „Mlakarova ljubav“ 1977. godine te „Strah me, mama“ 1992. godine. Zanimljivo je da je uručenje prve nagrade 1977. godine spriječila skupina političara iz Centralnog komiteta zbog političkih razloga. Kasnije je Pulić prema tom romanu napisao scenarije za istoimenu seriju za mladež. Prvo objavljeno djelo mu je bio putopis „Krkom uzvodno“ 1967. godine gdje naslov daje naslutiti o kojem području autor piše, zatim izlaze romani „Procesija“ i „Posljednja igra“. Osim romana i putopisa, valja istaknuti da je pisao i feljtone, posebice se ističu „Sinovi orjune“ 1971. godine te „Sinovi orjune i novo četništvo“ 1991. godine u kojima progovara o zločinima četnika u srednjoj i južnoj Dalmaciji, odnosno progovara o događajima direktno vezanima za svoj život i svoj rodni kraj. Od djela za djecu i mladež ističu se već spomenuti roman „Ključić oko vrata“ u kojem autor opisuje život zagrebačke djece i njihovih zaposlenih roditelja. Zatim djelo „Maksimirci“ koje također pripada djelima ratne tematike koje se bavi životima troje osnovnoškolske djece od kojih je jedan ratni prognanik te djelo prati njihove uzbudljive dogodovštine u parku Maksimir. Romani „Čuvari amfora“ i „Strah me, mama“ bit će kasnije detaljno analizirani u zasebnim poglavljima ovoga rada, ali oba djela su vezana uz rat i ratna događanja. Radnja djela „Čuvari amfora“ je smještena u Dalmaciji, vjerojatno negdje u blizini autorovog rodnog kraja sudeći po opisima dok djelo „Strah me, mama“ započinje na dalmatinskom području i opisom četnika, no glavnina radnje je smještena u Zagrebu te je usmjereno na život zagrebačke djece na samom početku rata. Sam autor je za sebe govorio da ono što ga je oblikovalo kao osobu i kao književnika su bili katolički

odgoj njegove majke i velika ljubav bake Marije, koja mu je pričala narodne priče iz njihova kraja i tako usadila ljubav prema književnosti te ojačala njegovu duhovnost da proživi strahote rata koje su ga snašle kao dijete. To ga je ojačalo, i kada je došlo vrijeme Domovinskog rata, kada su kako on kaže „srpski zlotvori“ opet pokušali razoriti njegov dom, njegovu djedovinu, on je posegnuo za „istim oružjem“ , tražio je ljubav i ljepotu pišući o svemu tome na sebi svojstven način. „Ako sam ih uspio naći (op. ljubav i ljepotu), oživio sam vjeru u bolje sutra.“ (Pulić, 1992.,str.127).

STJEPAN TOMAŠ „MALI RATNI DNEVNIK“ („MOJ TATA SPAVA S ANĐELIMA“)

Djelo Stjepana Tomaša „Mali ratni dnevnik“ je trilogija dnevničkih zapisa dvanaestogodišnje djevojčice Cvijete koja živi u Osijeku u jeku ratnih događanja. Prvi dio, kao kratak roman u obliku dnevničkih zapisa izašao je 1992.godine pod nazivom „Moj tata spava s anđelima“, a zatim godinu poslije autor objavljuje druga dva dijela, „Sto pinkafeldskih dana“ i „Mir, ali rat“ te objelodanjuje djelo pod nazivom „Mali ratni dnevnik“. Djelo je izlazilo pod tim naslovom nekoliko izdanja, da bi s izdanjem 2008.godine izašlo pod nazivom „Moj tata spava s anđelima“. Autor je djelo posvetio „svim dječacima i djevojčicama kojima je rat utisnuo svoj surovi pečat u nevinu dječju dušu i nepovratno im osiromašio najveće bogatstvo u životu - dane djetinjstva.“ (Tomaš, 2008.str.13).

Cijelo djelo je fokusirano na dvanaestogodišnju djevojčicu Cvijetu i njeno odrastanje u ratu pogođenom Osijeku. Taj proces odrastanja praćen je padanjem granata, zvukom aviona i uzbuna koje su najavljujvale zračnu i opću opasnost, stalne nestanke struje i teške trenutke gubitka života kakvog je poznavala dotada. Prvi dio obuhvaća njen život u Osijeku, zatim odlazak u izbjeglištvo u austrijski gradić Pinkafeld te naposljetku povratak kući u rodni grad koji je i dalje pod napadom. Djelo završava riječima: „U Osijeku je već danima zaglušujuća tišina.“ (Tomaš, 2008. str 164.).

Moj tata spava s anđelima

Radnja prvog dijela započinje krajem ljeta 1991.godine, točnije šesti rujna kada Cvijeta prvi put zapisuje u svoj dnevnik. Ona piše o tome kako školska godina kasni jer „čika Bora“ tako kaže pa ona ne može krenuti u šesti razred. Osim Cvijete, odmah upoznajemo i njenu obitelj, odnosno majku koja je po zanimanju farmaceutkinja i oca, prosvjetnog inspektora. Majka i dalje redovito odlazi na posao, dok Cvijetin tata uslijed ratnih zbivanja, sve ranije i ranije dolazi s posla, jer ima sve manje posla kako škola biva sve manje i manje. Cvijeta primjećuje kako se njen tata sve više pretvara u mamu, da po kući posprema i kuha. Već sredinom rujna piše kako njihovi prvi susjedni, mladi bračni par Reisner putuju u Njemačku te njima na brigu ostavljaju svoje dvije mačke, Kiki i Mimi. Te mačke su postale prijateljice Cvijeti, s njima je razgovarala, hranila ih je i mazila te se tako vezala uz njih. Jednog dana stigla je vijest da je Baranja pala. Prijatelji Cvijetinog oca koji su živjeli i radili u Baranji prestali su se javljati, što je još više produbilo strah i tjeskobu ove male osječke obitelji. Iako su uzbune i zračne opasnosti postale svakodnevica, Cvijeta je uspijevala održavati kontakt s nekim od svojih razrednih kolega koji su živjeli u blizini, kao što je njena prijateljica Zlatica s kojom u posljednje vrijeme razgovara o „pubertetskim“ temama. Tu vidimo da unatoč svemu što se događa, život ima svoj tijek. Djeca ulaze u pubertet i otkrivaju sebe, svoje tijelo koje se razvija i istražuju kao i sva ostala djeca diljem svijeta. Školu su počeli pratiti na radiju, time se nastoji da djeca steknu osnovno znanje koje im je potrebno za završetak školske godine. To nije doživjelo veći uspjeh, škola se i dalje emitirala, ali su sve češći bili nestanci struje, a obitelji su štedjele na svemu, pa tako i na baterijama za radio-uređaje i tranzistore. Osim toga, kako je vrijeme odmicalo, ljudi su, a tako i djeca sve češće i sve više vremena provodili u podrumima i ostalim skloništima. Krajem rujna Cvijeta je dobila jasan razlog zašto je odlučila pisati dnevnik, postalo je jasno zašto je odlučila pretočiti svoje misli i dane na papir. Razlog je bio taj da ona, Cvijeta, ostavi trag, da ako dođe do najgorega, ostavi nešto. Shvatila je da je to razlog onoga dana kada je granata usmrtila njenu razrednu kolegicu Ivanu, u stanu dok je sjedila s roditeljima. Njeno je djetinjstvo prekinuo „čika Bora“ kojemu su u vojarnu nosili cvijeće i ljubili se s njim. Cvijetu je jako pogodila ta vijest, jer je sada sve postalo

stvarno, njena prijateljica Ivana neće više nikada ići u školu, na ulicu s prijateljima, nikada više neće otići u kino. Cvijeta se molila Bogu da i nju ne zadesi ista sudbina i sa sve ovo bude jedan dug i mučan san iz kojega će se probuditi. Cvijeta piše o svakodnevicu, ali nažalost ne piše svakodnevno. Piše o danima kada njen tata pokušava biti kuhar, a ona i mama strpljivo jedu sve što on pripremi i piše o noćima u vlažnom podrumu. Svakim danom su stizale sve crnje vijesti. Već sredinom listopada za Vukovar ne vrijede nikakve propusnice, a Osijek je pod neprestanim granatiranjem. Struje više nema nego što je ima, a život Cvijetine obitelji se u potpunosti promijenio. U tom razdoblju Cvijeta upoznaje Mirticu, petogodišnju djevojčicu čiji tata „spava s anđelima“ i u tim teškim životnim situacijama Cvijeta shvaća koliko je zapravo sretna što je njena obitelj još na okupu. Iako je situacija bivala sve teža, smijeha u njihovoj kući nije nedostajalo, zbijale su se šale na račun tatinog kuhanja i na temu rata. Roditelji i susjedi su nastojali održati optimizam, pogotovo Cvijetin tata. Kada je stigao studeni, broj susjeda u ulici je opadao svakodnevno, ljudi su napuštali svoje domove u strahu da ne dočekaju sutra. Nasuprot tome, neki kao Ivan Helin, prijatelj Cvijetinog oca Ive su odlazili u žarište rata kako bi pronašli svoje bližnje. On je otišao u Vukovar pronaći svoju majku. Njegov posljednji poziv činio se kao svojevrsna oporuka. Slavoniju je napustila i Cvijetina prijateljica Zlatica i otišla u Austriju kod obitelji Gradišćanskih Hrvata koji će ju smjestiti i prihvatiti u svoju obitelj dok ne prođe opasnost. Početkom prosinca, i Cvijetu je zatekla ista sudbina. Roditelji su joj u suzama obznanili da u utorak zajedno s OŠ „Dobriša Cesarić“ odlazi u Pinkafeld, gradić u Austriji. Cvijetu je ta vijest zatekla i pogodila, i u njoj se javlja strah, što ako se ne vrati, što ako više nikada ne vidi svoje roditelje, kao Mirtica? To isto pitanje mučilo je i njene roditelje, što ako je ovaj rastanak stvarno rastanak, što ako Osijek padne kao i što je Vukovar pao? Idućeg dana pošla je s roditeljima u grad obaviti kupovinu svih stvari koje će joj biti potrebne u Pinkafeldu. Grad je izgledao pusto, gdje god je pogledala sve je bilo razrušeno. Dok su šetali ulicom, ugledala je dječaka u gardističkim hlačama. Po njenoj procjeni, oni nije mogao imati više od sedam godina. Stajao je kraj velikog crnog plakata gdje se bijelim slovima isticao natpis „Osijek nikada neće biti Oček!“ Kupovinu su obavili brzo, jer nije preostalo mnogo otvorenih trgovina i dućana. Navečer nije mogla zaspati. Činjenica da sutra napušta Osijek i svoju obitelj držala ju je budnom. Razmišljala je o tome kada će doći dan da će se probuditi u svom

krevetu, u svojoj sobi, kada će doći dan da njeni mama i tata mogu na posao, da se ljudi ne plaše za svoje živote, da ona ponovo čita „Alana Forda“, a ne „Glas Slavonije“, kada će doći dan se umjesto fijuka granata čuje pjev ptica i da više niti jedan tata ne spava s anđelima. Time završava prvi dio romana, Cvijetin izvještaj iz Osijeka, iz opkoljenog, ali ne i osvojenoga grada. Tu jedno djetinjstvo dobiva zaokret, dobiva novi put koji vodi ka Austriji, ka gradu Pinkafeldu.

Sto pinkafeldskih dana

Drugi dio romana, odnosno trilogije, se odnosi na vrijeme koje je Cvijeta provela u internatu u austrijskom gradiću Pinkafeldu. Prvi zapis je četvrtog prosinca, prvog dana njenoga boravka ondje. Tu saznajemo kako je Cvijetin put protekao s mnogo suza i da su se izgubili na putu ka Austriji. Za blagdan sv. Nikole djecu su posjetili svećenici i gospođe iz Caritasa i to je probudilo Cvijetine uspomene na blagdane kod bake u Mederovcu, kojega više nema. Osim njih, u internat su zatim stigli i frizeri koji su svu djecu besplatno ošišali. U posjet nedugo zatim je stigao i ravnatelj njihove škole u Osijeku s paketićima koje su im poslali roditelji, a zauzvrat su oni pisali pisma roditeljima jer su telefonski pozivi iz Osijeka bivali sve rjeđi i rjeđi, što nikako nije bio dobar znak. Iako su svi mislima bili u Osijeku sa svojim obiteljima, gostima internata u Pinkafeldu i dalje se događaju tipične stvari za tinejdžere. Cvijeta dnevnik ispunjava ljubavnim zgodama i nezgodama svojih kolega i kolegica, tko se u koga zaljubi ili se ljubio u polu-zaključanoj sobi. Na Badnjak je čestitala svome tati rođendan i bila je jako žalosna što Božić i ostale blagdane ne provodi sa svojim roditeljima. Iako su djeca primila mnoštvo poklona od svih dobrih ljudi u Austriji, Cvijeta je za poklon poželjela da više nema rata i da se može vratiti kući svoji roditeljima i mačkama Kiki i Mimi. Na katu je živio i dječak Korička, koji se redovito hvalio kako je kod kuće bio u hrvatskoj gardi i da ima „povredu iz rata“ kojom se dičio i na subotnjem plesu uvijek bio predvodnik u pjevanju i puštanju hrvatskih domoljubnih pjesama. Ubrzo je dobio pismo od prijatelja koji su još u gradu. Pričali su mu dogodovštine s bojišta, a učitelj Matija ga

je tješio da on svojim učenjem u školi stječe najbitnije oružje – znanje. Krajem siječnja ih je opet posjetio ravnatelj iako su ga učenici očekivali i ranije zato što je 15.siječnja Republika Hrvatska međunarodno priznata, ali nažalost ono što se dalo iščitati iz njegovih riječi jest da je unatoč međunarodnom priznanju, njihov povratak u Osijek još uvijek odgođen do daljnjega. Osim loših vijesti od doma, kraj siječnja je donio i velike promjene u Cvijetinom tijelu, ona je po prvi puta dobila mjesečnicu i javila svojoj mami kojoj je bilo jako teško što u tim bitnim trenucima nije uz svoju kćer. U pinkafeldskom internatu red su održavale časne sestre, kažnjavale prijestupnike, vodile računa o higijeni djece i o tome da se odgajaju u katoličkome duhu. Vodile su ih na svete mise, na križni put, ali i s njima svakodnevno molile. Osim časnih sestara, u domu su radile i gospođe u kuhinji s kojima je Cvijeta razvila srdačan odnos te im često i drage volje pomagala u kuhinji. Gospođa Eva, jedna od žena koje rade u kuhinji, je čak pozvala u posjet Cvijetu i nekoliko drugih djevojčica iz internata što su djevojčice objeručke prihvatile te uživale u ugodnom nedjeljnome poslijepodnevu. Za Valentinovo, Cvijetinoj prijateljici Tihani stigla je anonimna ljubavna poruka što je bila velika stvar jer nijedna druga djevojčica nije primila takvo pismo, već su ostala pisma šaljive prirode. Korički je ubrzo stiglo još jedno pismo iz Osijeka od njegovih „gardista“. Pisali su mu o situaciji na bojištu i o njegovoj baki koja se nažalost više puta morala seliti zbog granata koje su padale gdje god bi se ona preselila. Pisali su i kako ga čeka kapa i majica gardista što je Korički dalo novi uzlet za veličanje nacionalizma i hrvatstva među ostalim učenicima. Ponukana tim sve češćim i ekstremnijim nacionalističkim ispadima među učenicima, učiteljica gospođa Grčić je odlučila pričom o hrvatskom gardistu koji je porijeklom Srbin potaknuti razred na razmišljanje. Momčilo se nikada nije sramio svog podrijetla, ali je ipak otišao u hrvatsku vojsku i život izgubio nakon što je upao u zasjedu koju su priredili njegovi sunarodnjaci. Pouka priče je bila ta da ne mogu svijet dijeliti samo na Hrvate i Srbe jer je mnogo mladića zanemarilo svoje porijeklo i život stavilo u službu onoga što oni zovu svojom domovinom. Na izmaku veljače, djeci su u posjet stigli i njihovi roditelji, što je očigledno bio dobar znak, nešto što im je dalo nadu u skorašnji povratak. Cvijeti je u posjet došla mama koja ju je izgrlila i izljubila te joj donijela mnogo paketa i hrane. Nakon što su se ispričale posjetile su lokalnu pizzeriju i razgledale Pinkafeld. Dan je brzo prošao, a Cvijeta je poželjela kada bi njena mama mogla ostati bar još nekoliko minuta, sati, dana. Ubrzo se pismom javila

i Zlatica, koja je iz Austrije otišla u Mađarsku, u grad Nagyatád. Pisala je o izletima i o svakodnevicu, kako joj hrana nikako ne odgovara i koliko joj nedostaje njihov rodni Osijek. Početkom ožujka u Osijek su se vratili prvi autobusi puni učenika iz izbjeglištva, ali Cvijeta i njeni kolege su i dalje bili u Pinkafeldu. Znali su da je grad i dalje pod napadom, ali su se nadali će se situacija ubrzo popraviti pa da će i oni krenuti put Osijeka. Ta želja im se ubrzo i ostvarila. Tjedan dana poslije im je obznanjeno da za nekoliko dana putuju kući, ali u Cvijeti se javio novi strah. Što ako ih umjesto njihovih domova dočekaju ruševine?

Tri autobusa su se vraćala za Osijek. Dva su prevozila ljude, a treći autobus je bio ispunjen poklonima austrijskih prijatelja. Sto pinkafeldskih dana je prošlo, ostaje u svim gostima internata lijepo sjećanje na austrijske pomagače koji su im pružili ruku onda kada im je to bilo najpotrebnije. Povratkom kući Cvijeta je došla do novog zaključka. Ona više nije mala, njena mama Olga joj više neće čitati priče za laku noć i te misli su je odvele na dublje razmišljanje o svima onima koji više nemaju ni mame ni tate ni djedove ni bake. Shvatila je da je u kratko vrijeme odrasla i da bi sada vrlo rado ostala dijete, kao Petar Pan, dijete koje je bila prije ovog ružnog rata.

Mir, ali rat

Treći dio romana pod nazivom „Mir, ali rat“ započinje nekoliko dana nakon Cvijetinog povratka u Osijek, točnije četrnaestog ožujka. U Osijeku vlada tišina, tolika tišina da je tata Ivo dopustio Cvijeti da pođe s njim do kioska po novine. Taj kiosk je tek nedavno ponovo otvoren pa su tu samo kupili „Glas Slavonije“ i zaputili se dalje. Cvijeta je na putu ka idućem kiosk ugledala mnogobrojne razrušene kuće, kojima su stakla prozora zamijenjena plastičnim folijama, a ispred kuća su se nalazile cigle, crjepovi i sve ono što je pad granata uništio. Tata Ivo ju je upoznao i s gorkom činjenicom da nisu samo kuće razrušene, već i ljudi. Nitko više nije isti, rat je stvorio neke druge ljude. Danima se već nije pucalo, bilo je toliko mirno da je Ivo komentirao kako se čini da je mir, a ne rat. Otuda dolazi i naslov trećeg dijela romana. Iako se nije čulo, veliki plakati u centru Osijeka i dalje su upozoravali: „

Oprez, još uvijek nišane na nas!“. Niti dva dana poslije te šetnje, obitelj Matković je ponovo probdjela noć u podrumu jer je neprijatelj opet započeo udar na Osijek s tri strane. Jutro poslije su saznali da je velika šteta na obližnjim ulicama te su se pribojavali kako bi u idućem napadu mogla nastradati baš njihova Jablanska ulica. Cvijetin otac se tješio da Osijek ne smije pasti do prvoga travnja, kada bi u pomoć trebali stići Rusi. Proljeće 1992. godine je stiglo na vrata, ali i dalje je vladalo ratno stanje u Osijeku, i dalje su muškarci i mladići odlazili u rat, ali se srećom i sve više ljudi vraćalo svojim domovima. Jedna od povratnika bila je i Zlatičina majka koja ih je došla posjetiti. Teta Barbara im je pričala o životu u izbjegličkom kampu u Mađarskoj gdje je Zlatičina obitelj smještena i kako Zlatica jedva čeka da se vrati kući, ali nažalost to još nije bilo moguće za nju i njenu obitelj. O nastavi u školama i dalje nije bilo govora, a kućni optimist Ivo je tješio svoju kćer da će uskoro sve biti u redu i da će završiti šesti razred osnovne škole koji je trebao započeti ujesen 1991. godine. Stanje u Osijeku je krenulo na bolje, ali u njegovoj okolini nije. Baranjski su i dalje morali „dobrovoljno“ napuštati Baranju, Vinkovci su izranjavani, a Vukovar odavno nije hrvatski grad. To stanje „mira“ za Osijek je opet potrajalo samo nekoliko dana jer je neprijatelj opet počeo tući sa svih strana. Svi događaji koji su bili zakazani ponovo su bili odgođeni do daljnjega, a Cvijetu je mučilo jedno pitanje: Hoće li se i njihov život odgoditi do daljnjega? Izostanak dolaska „Nambija“ dao je novi polet neprijatelju da i dalje što jače tuče po gradu, u 7 sati, pa u 14, pa opet u 22 sata. Točno kao sat. U mirnodopskim ulicama kao što je bila Jablanska, čak su i djeca danju izlazila na ulicu, igrati se, biti djeca. Jednom prilikom Cvijeta je čula razgovor dvojice dječaka u kojem se jedan hvali kako je njegov otac hrvatski časnik dok mu drugi bezazleno odgovara da je njegov ratni zločinac i kako se on nikada više neće vratiti. Matkovići su Uskrs proveli kod kuće, nisu mogli u crkvu već im je đakovački biskup uputio čestitku i molitvu preko radija. Cvijeta je tada saznala da je bila potajice krštena jer je zbog tada vladajućega komunističkog režima i svog posla njen tata mogao biti samo „vjernik u srcu“. Sredinom travnja ukazale su se i prve „plave kacige“ na bijelim vozilima, odnosno pripadnici snaga UNPROFOR-a koji su trebali donijeti mir umornim stanovnicima ranjenoga i ispaćenoga Osijeka. Nažalost, plavci nisu donijeli priželjkivani mir u Baranju. Stigavši u Baranju, igrali su nogomet sa srpskom djecom, pili s četnicima i učili srpski jezik. Krajem travnja obitelj Matković je prisustvovala zaista tužnome događaju - pogrebu susjeda Sekulića. On je

umro, kako kaže Cvijetin tata, od „slomljenog srca“. Dok je Cvijeta boravila u Pinkafeldu, susjedu Sekuliću su počele stizati prijeteće telefonate te je nakon nekog vremena odlučio pobjeći. Kada je došao do granice s Mađarskom, nije imao snage da je prijeđe. Srce mu je „prepuklo“. Dolaskom mjeseca svibnja, granate su padale sve rjeđe i rjeđe, ljudi su se počeli vraćati na posao, ali strah je ostao među njima. Cvijeta se bojala svega, svakoga dana i najgore od svega, bojala se da se nikada neće prestati bojati. Čak je i tata Ivo, vječni optimist kuće Matković počeo sumnjati u spas koji im je obećan u obliku plavih kaciga. Oni nisu učinili ništa da situaciju stave pod kontrolu, već iseljavaju Baranjske iz njihovih domova. Susjedi Reisnerovi su se vratili iz Njemačke, valjda su procijenili da je situacija „pogodna“ za povratak. UNPROFOR je preuzeo odgovornost nad sektorom „E“, odnosno nad istočnom Slavonijom i Baranjom. To nije donijelo nikakvo smirivanje situacije, već su zabilježene nove smrti, a Srbi su i dalje protjerivali stanovništvo iz slavonskih sela. Osim toga, iskoristili su priliku i da zarađuju na hrvatskoj boli i mucima. Počeli su organizirati izlete u razoreni i osvojeni Vukovar pod nazivom „Tura opomene“. Matkovićima je u posjet opet stigla Mirtica sa svojim djedom, djevojčica čiji tata spava s anđelima. Ona ima samo toga djeda i jednoga kuma u Americi koji je odlučio sirotoj djevojčici svaki mjesec slati po pedeset dolara da joj pomogne, a ona će mu zauzvrat slati svoje fotografije i crteže. Krajem svibnja odlučeno je da se osječki učenici vraćaju u školske klupe po modelu 20%, uključujući i učenike koji dotada nisu bili uključeni u školski sustav. Posljednji zapis u Cvijetinom dnevniku je sedmog lipnja i on sadrži samo jednu rečenicu: „U Osijeku je danima zaglušujuća tišina.“ (Tomaš, 2008, str.164.) Zašto zaglušujuća? Zaglušujuća stanovnicima Osijeka jer su nakon toliko dana i mjeseci zvuka fijuka granata i loma zgrada, domova, prozora i ljudskih krikova mogli čuti čak i tišinu, a ta tišina im je odjekivala u ušima.

Analiza djela

Roman „Mali ratni dnevnik“ svojevrsna je opomena svima što rat čini djeci, njihovom djetinjstvu i obiteljima. Sam autor u knjizi kaže, kroz lik Ive Matkovića da su nakon rata to neki „drugi ljudi“. To se može protumačiti na fizičke posljedice i na

one psihičke. Neki ljudi će do kraja života gledati u neku „uspomenu“ iz ratnih dana, dok će drugi svoje rane imati u sebi, na svojoj duši i umu. Možda će tek vrijeme pokazati koliko su duboke te rane i nažalost danas trideset godina poslije rata možemo razumjeti što je autor već 1992. godine mislio pod izrazom „drugi ljudi“. Kao što je već spomenuto u prethodnim poglavljima ovoga rada, djelo je pisano u tri dijela, stoga ga neki stručnjaci i nazivaju trilogijom jer označava tri dijela života glavne junakinje u kratkom razdoblju od devet mjeseci, od rujna 1991. godine do lipnja 1992. godine. Pisano je u obliku dnevnčkih zapisa u prvom licu. Glavna junakinja je dvanaestogodišnja djevojčica Cvijeta koja je početkom jeseni trebala krenuti u šesti razred osnovne škole. Ona piše o svome viđenju rata, iz perspektive djeteta koje je dotad živjelo u „skladu“ s ostalim narodima. To je i za očekivati kod djece te dobi, da se slažu i igraju sa svom djecom bez obzira na spol, vjeru ili narodnost stoga je i logično da se njen cijeli svijet jednostavno promijenio preko noći. Njeni razredne kolege su jednostavno nestali i otišli u Srbiju, susjedi su odlazili, nastala je podjela između „naših“ i „njihovih“. Djevojčici nikako nije bilo jasno, kako prijatelji samo prestaju biti prijatelji, kako su oni o kojima su i kojima su do jučer pjevali pjesme postali zločesti likovi u romanu njenoga života. O dječjoj nevinosti i naivnosti te nerazumijevanju te promjene najbolje govori rečenica romana: „Jer, kako bi čika Bora gađao mene, djevojčicu iz VI b koja je nosila cvijeće u njegovu vojarnu, rukovala se i ljubila s njim.“ (Tomaš, 2008.; str.31). Stariji su razumjeli da je došlo do promjene sustava, pogleda na politiku i na svijet, razumjeli su što znači nacionalizam i što znači želja za neovisnošću. Djeci su te riječi bile nepoznate, oni su samo znali da njihov svijet ne uključuje više zajedničke izlete i pjesme, nego bijeg i skrivanje u podrumu dok čika Bora, kojem su nosili cvijeće, sada nosi granate kao poklon njihovom gradu, njihovim obiteljima i njima.

Osim te dječje perspektive, možemo pratiti i stvarnu povijesno-činjeničnu radnju. Autor nam, iznoseći istinite podatke, daje uvid u tijek rata u Osijeku i Slavoniji što stvara osjećaj autentičnosti događanja. Prati tijek događaja od početka okupacije Baranje što je rezultiralo iseljavanjem Baranjaca i traženjem boljega života u neokupiranim dijelovima domovine. Spominje i pad grada Vukovara - grada heroja, do kojega su mnogi ljudi pokušali stići nakon tog događaja kako bi potražili svoje obitelji, roditelje. Svaki od tih ljudi koji su pokušali proboj u osvojeni grad, opraštali su se kao da odlaze na put bez povratka. Tijekom svih devet mjeseci koliko traje

radnja djela, priča se o granatiranju Osijeka i Vinkovaca, kako su ih tukli s tri strane, kako su gađali katedrale, domove, bolnice. Tukli su ih čime su mogli, ali dva grada nikada nisu bila osvojena. Možda je u svemu tome svoj doprinos dala i snaga ljudi koji su tu živjeli, koji su vjerovali kako njihov grad neće pasti, koji su u centru Osijeka ispisivali „Osijek nikada neće biti Ocek“. Dolaskom proljeća 1992. godine u djelu, autor kroz lik Cvijete piše o dolasku Rusa i UNPROFOR-aca i uspostavljanja sektora „E“ koji je obuhvaćao Slavoniju i Istočnu Slavoniju. Pred sam kraj djela je komentirano kako su UNPROFOR-ci samo naizgled donijeli „mirno“ stanje, no i dalje su iseljavali Baranju, a Vukovar i dalje nije bio hrvatski grad. Djelo završava „zaglušujućom tišinom“ u gradu Osijeku iako je činjenično mirna reintegracija tog dijela Slavonije završena tek 1998. godine povratkom svih okupiranih područja pod teritorij Republike Hrvatske. Koristeći se svim spomenutim činjenicama, autor se nije želio baviti politikom niti ratom, već emocijama, odnosno onim što rat čini djetetu i djetinjstvu. Drugi svjetski rat je u „ostavštinu“ ostavio „Dnevnik Anne Frank“, a Domovinski rat je imao Stjepana Tomaša da u samom jeku rata stvori Cvijetu Matković i njen „Mali ratni dnevnik“ koja je simbol sve djece rata, i to ne samo osječke i slavonske, već svakoga djeteta koje je osjetilo rat na svojoj koži i kojima je rat oduzeo ono najvrjednije - dječju nevinost i dao najnepoželjniji poklon, što su morali odrasti prerano.

Osim Cvijete, u djelu se pojavljuju i drugi dječji likovi koje ona sreće na svom putovanju i boravku u Austriji, ali i na životnom putovanju. U usporedbi s njima, Cvijeta je izašla iz ove nezamislive situacije kao „pobjednica“, ako se takav izraz može uopće upotrijebiti, jer je njena obitelj ostala cijela i naposljetku na okupu. Njeni roditelji su preživjeli rat i vratili se obavljanju svojih poslova kojima su se bavili i prije rata. Majka joj je bila ljekarnica, a otac prosvjetni radnik. Zanimljivo je da Cvijeta u svojem dnevniku piše kako je njen tata Ivo stalno kod kuće. To bi značilo da njen otac nije bio u hrvatskoj vojsci iako je sudeći po godinama i njegovom opisu trebao biti pozvan u vojsku. Razumljivo je da se stariji susjedi i oni koji nisu imali hrvatsko državljanstvo, kao susjed Reisner nisu prijavili, ali ostaje nedoumica zašto njen otac nije to učinio. Tu je autor učinio nelogičnost u autentičnosti djela. Razlog koji možemo pripisati toj namjernoj pogrešci je to što je Tomaš htio za Cvijetu i njenu obitelj sretan završetak, nije htio riskirati s tim da Cvijetinu obitelj razori rat kao mnoge druge. Neki nisu bili te sreće. Djevojčica

Mirta koja je ponekad dolazila u posjet je bila siročica, odnosno ostala je sama s djedom, roditelji više nisu bili prisutni. Bila je dijete iz miješanog braka, mama joj je pobjegla u Srbiju, a tata joj je poginuo na bojišnici kao hrvatski gardist. Upravo djevojčica Mirta je inspiracija za naslov prvog dijela romana. Pri prvom posjetu Matkovićima ona Cvijeti kaže kako njen tata spava s anđelima. To je izraz kojim joj je vjerojatno djed objasnio gdje je njen tata sada, a za majku koja je pobjegla rekao je da je otputovala. Jedini tko je Mirtici ostao je bio djed, a inače bi bila pravo siročica. U drugome dijelu romana upoznajemo još i lik dječaka Koričke o čijoj obiteljskoj situaciji ne znamo mnogo, samo da ima baku u Osijeku koja se neprestano morala seliti zbog granatiranja stambenih zgrada. Cvijeta ga je upoznala u internatu u Pinkafeldu te ga se spominje kako stalno priča o svojim danima u hrvatskoj gardi, iako je bio samo dijete i neprestano je spominjao prijatelje koji su ga navodno redovito izvještavali o stanju na bojišnici. Kako ne znamo točno koliko Korička ima godina, ne može se potvrditi vjerodostojnost tog dijela priče kao istinitog. Moglo bi se pretpostaviti da je pisac inspiraciju uzeo iz stvarnih priča o djeci vojnicima koji su s nepunih 15 i 16 godina odlazili na ratište. Često su lagali za godine, ali u nekim trenucima to nije bilo ni bitno, već je bilo bitno „koja krv teče njihovim venama“. Autor spominje u djelu i pojam „čistokrvne garde“. Cvijetina majka Olga imala je tetu u Mederovcu koja se udala za Srbina pa su njena djeca bila iz miješanoga braka. Hrvatska garda je uzela sve mladiće u njihovoj ulici osim njenih sinova zato što nisu bili čistokrvni Hrvati. To je bilo jako teško njihovoj majci jer je ona Hrvatica i svoju djecu je odgajala u Hrvatskoj i kao Hrvate. Iz toga je vidljivo da je postajala i podjela unutar Hrvata. Cvijeti je rat donio i neke nenadane gubitke. Time je autor htio prikazati surovu realnost rata u dječjim očima. Cvijeta je već početkom zime 1991. godine izgubila razrednu kolegicu u jednom od granatiranja osječkih stambenih zgrada. Njena prijateljica Ivana je sjedila u dnevnome boravku u svome domu s roditeljima kada je granata upravo pogodila taj stan i usmrtila je. Drugi gubitak osobe bliske Cvijeti se dogodio nakon njenog povratka iz Pinkafelda. Njihovom susjedu Sekuliću je „prepuklo“ srce kada je pokušao prijeći preko hrvatsko-mađarske granice. Tu autor progovara o još jednoj skupini ljudi i stigmatizaciji istih na temelju nacionalnosti. Susjed Sekulić je porijeklom bio Srbin, ali je cijeli život bio u Osijeku, u Hrvatskoj. Njegov dom i domovina bila je Hrvatska. Kako je rat odmicao, njegov položaj je postajao sve nepovoljniji. Bio je neželjen na obje strane. U Hrvatskoj je i

dalje bio Srbin zbog porijekla, a u Srbiji je bio nepoželjan jer je ostao živjeti u Hrvatskoj i nije ju napustio jer je tu oduvijek i živio. Takve priče jesu stvarne, takvih je ljudi j stvarno bilo i oni koji su ostajali su najčešće odlazili u borbu i obranu domovine Hrvatske te gledali preko nišana svoje rođake. Nažalost, oni danas i dalje nose stigme vlastitog podrijetla. Rijetki su dobivali priznanja jednaka kakva imaju oni koji su porijeklom Hrvati. Autor u djelu spominje samo imenom Momčila Vukašinića, koji je imao dvadeset i pet godina kada se prijavio u hrvatsku gardu u rodnome Bjelovaru u listopadu 1991. godine, a život je izgubio u prosincu iste godine kada je upao u zasjedu s još petoricom boraca. Momčilo Vukašinić je stvarna osoba te se njegovo spominjanje u ovome djelu može protumačiti kao zahvala i epitaf hrvatskome borcu srpskoga porijekla koji to nikada nije zatajio, ali njegova domovina je bila i uvijek će biti Hrvatska što ga je ponukalo da se sa svojim prijateljima prijavi u gardu. Time se dovodi u pitanje definicija domovine. Hrvatski rječnik kao definiciju domovine kaže da je domovina „zemlja rođenja, zemlja podrijetla, zemlja kojoj čovjek pripada po svojim pravima ili po osjećajima“. Najčešće kada se govori o domovini, govori se o zemlji u kojoj je netko rođen ili odakle svoje podrijetlo vuče. A sam kraj definicije kaže da domovina može biti ona zemlja koja čovjeku pripada po njegovim osjećajima. Autor je tu također uputio poruku da te Hrvatom ili Srbinom ne čini prezime koje nosiš, niti kojem se Bogu moliš već ono što u srcu kao čovjek nosiš. To daje snažnu antiratnu poruku za sve generacije koje dolaze, i koje će čitati „Mali ratni dnevnik“, da nauče koja je granica između ekstremnog nacionalizma i domoljublja. To naravno mogu isčitati stariji i odrasli čitatelji iako je ovo djelo prvenstveno namijenjeno djeci starije osnovnoškolske dobi zbog čega je i odabran glavni lik Cvijete koja je godinama bliska ciljanoj skupini čitača sa svim osobinama i problemima koje nose pubertetske godine, ali u otežanim okolnostima. Cvijeta otkriva svoje tijelo, promjene na njemu i vlastitu seksualnost na što joj je prvo pozornost usmjerila prijateljica Zlatica. To se dogodilo prije nego što su djevojčice morale napustiti Osijek i razići se. Zlatica je prvo morala otići u izbjeglištvo u Austriju, a zatim u Mađarsku dok je Cvijeta u Pinkafeldu provela svojih sto dana izbjeglištva. Ondje se susrela i s nekim novim iskustvima koja se događaju djeci te dobi, kao što su prve simpatije i prvi poljupci. Djevojke koje su imale tu čast da dobiju poljubac od svoje simpatije bile su glavna vijest u internatu i Cvijeta je često pisala o njima. U tome razdoblju je dobila i prvu

mjesečnicu što je bila velika novost za nju, pogotovo jer uz nju nije bila ni mama ni Zlatica koje bi pitala o tim promjenama. Sve te stvari koje su se dogodile u njenom životu i oko nje utjecale su na njeno promišljanje i viđenje svijeta što se može iščitati iz trećeg dijela dnevnika, nakon povratka iz Pinkafelda. Drugi dio romana u fokusu ima Cvijetin odlazak od kuće i stejcjanje novih iskustava što je u cilju upravo imalo odrastanje djevojčice. Njeno izbjeglištvo je srećom trajalo samo sto dana i bila je okružena svojim vršnjacima u internatu. Njena prijateljica Zlatica nije bila te sreće. Kako je bila u izbjeglištvu s obitelji, oni su bili smješteni u tzv „izbjegličke logore“ gdje su imali jedva osnovne uvjete života, ali su im pružali zaštitu od agresora što je bilo najbitnije u tome trenutku. Cvijeta je povratkom u Osijek shvatila da je stekla neka nova iskustva i odrasla, ali je izgubila dječju nevinost i optimizam i u njoj se javio osjećaj koji odrasle prati čitav život - strah. U jednom od svojih zapisa više puta je istakla riječi „bojim se“. Nažalost, to nije bio dječji strah od mraka ili čudovišta ispod kreveta, već strah od vječne tame i prikrivenih čudovišta koji su do jučer bili susjedi, prijatelji, kumovi a već idućeg dana, u ratu, neprijatelji koji ih promatraju s druge strane nišana koji bi povukli okidač bez grča na licu, štoviše s krvničkom željom da unište sve što je hrvatsko. Kao što je već spomenuto, roman završava rečenicom: „U Osijeku je već danima zaglušujuća tišina.“ što je očiti oksimoron jer i nakon toliko godina Osječani i Osječanke koji su preživjeli doba rata sigurno čuju sve ono što su čuli tada, ali i osjećaju ono što su osjećali tada - strah, kao i Cvijeta. Na početku djela upoznali smo djevojčicu koja je trebala krenuti u šesti razred osnovne škole, a na kraju vidimo djevojku koja je preživjela rat, dane izbjeglištva i različite gubitke. Najprikladnije bi bilo ovo poglavlje završiti samom srži ovog romana i to riječima:

„Voljela bih

Voljela bih da ne bude više rata,

da ne pogine još koji tata.

Ako je poginuo moj,

da ne nastrada tvoj,

da se Hrvatska oslobodi rata,

jer neće biti lijep ovaj svijet,

bez tata.“

(Tomaš, 2008. str.56)

NIKOLA PULIĆ „ČUVARI AMFORA“

Djelo „Čuvari amfora“ Nikole Pulića je jedno od njegovih „blažih“ djela s ratnom tematikom. Autor piše o zavičaju svojega djetinjstva kroz ratne prilike. Poznat po svojim snažnim djelima u kojima se ne libi govoriti o nacionalizmu, djelo namijenjeno djeci prilagodio je upravo njima stavljajući se u ulogu djece, tj. u njihove „cipele“. Pustolovni roman prati avanture četvero stiničke djece u njihovoj borbi i doprinosu obrani njihovoga kraja. Autor piše i o životu i ljudima u hrvatskom obalnom naselju Stinice u kojem su se ljudi najviše bavili ribarstvom i živjeli su od mora. Glavni likovi su Šime i Luca, brat i sestra i njihovi najbolji prijatelji Kaja i Grgo. Roman je pisan u trećem licu, kao da ga piše nevidljivi promatrač dječje igre, njihovih razgovora i avantura ispresijecano s dijalozima.

Čuvari amfora

Djelo započinje opisom mjesta Stinice i ulaza u mali zaljev, odnosno u stiničku luku gdje se tamošnje stanovništvo doselilo davnih dana. Opisuje more, lukobran gdje se stinička mladež okuplja i brodice na vezovima. Odmah predstavlja glavne likove, brata i sestru Gulin, Šimu i Lucu. Šime je stariji od Luce i njegov zadatak je često da s ocem ide u ribolov kako bi ulovili večeru i dovoljno za prodaju na tržnici u gradu. Njihov otac Jakov je imao veliko povjerenje u Šimu i njegove ribarske sposobnosti, pa ga je često slao na more da sam lovi u njihovom brodu

„Luciji“ koji je ime nosio po njegovoj sestrici. Lucina najbolja prijateljica Kaja je Šimina simpatija te mu bude ugodno kada zna da ga Kaja gleda, a on se junači skokovima na lukobranu. Osim Kaje, tu je bio i Grgo, Šimin prijatelj koji je bio dobra srca, ali pomalo lijen. Šime ga je često vodio sa sobom na more da mu pomogne s mrežama. Toga dana isplovili su Šime, Luca i Grgo u „Luciji“. Dječaci su bili skeptični što imaju ženu na brodu jer je staro praznovjerje govorilo da žene i mačke na brodu znače loš ulov. Luca je upravljala brodom, a dječaci su joj „navigavali“, davali smjernice kuda da uperi brodicu, tamo gdje ima više ribe. Vozili su ka otočiću Crkvici, koji je ime nosio po kapelici sv. Stjepana, katoličkoj kapelici koju je srušio kanader gaseći požar. Na putu ka Crkvici ugledali su bijeli gliser bez zastave koji je unio nemir i sumnju u njih. Bila su to vremena kada je sve mirisalo na rat, u nekim dijelovima domovine je već počeo rat, pa je sve ono što nije jasno isticalo vidljive oznake kome pripada davalo povoda za sumnju na kriminalna djela. Približavajući se gliseru, vidjeli su jednoga čovjeka na brodu i jednoga u moru kako roni te su posumnjali kako rone školjke s bocama na kisik. Razmišljali su trebaju li sumnjivce prijaviti policiji, ali u tom trenutku je ronilac izronio iz mora s nečim što sigurno nisu bile školjke, već amfore. Na Crkvici i oko nje u moru ostalo je mnogo keramičkog posuđa i predmeta koji su govorili o nekome prošlome životu, ali nikada stiničkom stanovništvu nije bilo u primisli da dira ili izranja tu ostavštinu. Čovjek koji je dotada stajao na palubi broda okrenuo se prema djeci i zaprijetio im na ekavskom da nisu ništa vidjeli iz čega je sumnja o kriminalnim radnjama potvrđena - Srbi krađu hrvatsko pomorsko blago. Nakon toga, djeca su nastavila s izlovom ribe i ignorirala su činjenicu da su upravo svjedočili krađi hrvatskoga blaga. No kako je bijeli neoznačeni gliser nestao tako se pojavio drugi bijeli gliser s oznakama hrvatske pomorske policije. Policajci su ispitali djecu jesu li vidjeli kakve sumnjiva događanja ili da netko baca dinamit u more, ali je Šime procijenio da je bolje prešutjeti ono što su vidjeli i ne podijeliti s policijom jer u tome trenutku nisu mogli znati kome treba vjerovati. Kasnije su opet naišli na bijeli neoznačeni gliser, ali iz straha su samo prošli pored njega, bez pogleda i pozdrava. Pronašli su položaj s kojega su mogli promatrati kradljivce na gliseru te kada su vidjeli da su upalili motor i otišli ka Lokvi, Grgo je zaključio da odlaze u krčmu „Liska“ kod njegovog ujaka jer se tamo i inače skupljaju „svakakvi“ ljudi. Zatim saznajemo tko je zapravo Grgin ujak Milan i o obiteljskoj povijesti Grgine obitelji. Grgina majka je porijeklom bila iz Lokve gdje

je živjelo pravoslavno stanovništvo, a zatrudnjela je s Grginim ocem koji je bio katolik iz Stinice. To je izjedalo Grgina ujaka te je on poručio odnosno naredio sestri da se ubije, baci s litice u more jer nije znala plivati, ali je Grginu majku spasila podsuknja od žutice koja ju je održavala na površini. Kasnije su kružile priče i da je Milan ubio vlastitu majku hitcem iz puške jer mu je dojadila, ali niti jedan sud nije mogao dokazati da puška nije slučajno opalila dok ju je Milan čistio. Milan je imao i prekrasnu ženu, ali se prema njoj odnosio kao prema robu i sirota žena mu je morala biti podložna u svemu, nositi dronjke da nitko osim Milana ne vidi njenu fizičku ljepotu. Ploveći i dalje u zaljevu ispred Lokve i Stinice, Šime odluči da te večeri njihov zadatak neće biti veliki ulov već da kreću u rat s kradljivcima amfora. Otišli su među ševare, visoku travu koja je rasla oko otočića Crkvice i gdje su vidjeli kradljivce na gliseru. Ondje su pronašli ukradeno pomorsko blago. Blago su izvukli iz ševara i premjestili ga u novo skrovište, u staru bunju (kamena kućica) koja je bila blizu obale dok ne prođe opasnost od kradljivaca, a zatim će se vratiti do bunje i amfore odnijeti gdje im je najljepše - u morske dubine kamo i pripadaju. Nakon što su se uvjerali da su amfore dobro skrivene, krenuli su kući ka Stinici sa strahom od kradljivaca, ali i slabim ulovom što je pojačalo strah od Šimine majke koja je očekivala početi s ulovom na ribarnicu u grad. Ubrzo je za njima krenuo neoznačeni bijeli gliser iz smjera Lokve, ali ih je brzo sustigao. Potom su ih kradljivci ispitali, čak gore i od policije. Šime je pregovarao s njima, a kradljivci su bili uporni u svojoj namjeri da pretraže „Luciju“, ali Šime to nije dopuštao. Kada su vidjeli da neće moći dugo pregovarati s kradljivcima, dali su se u bijeg i borbu s bijelim gliserom ali i valovima koje je prouzročio, ali su naposljetku uspjeli pobjeći u stiničku luku. Na vezu ih je dočekala Kaja još uvijek ljuta na Šimu što joj nije dopustio da pođe s njima u ribolov, a njihov sumještanin i vršnjak Mate ih je promatrao s obale. Družina pristala s „Lucije“ nije govorila o događajima na moru Kaji tu pred svima jer je bilo opasno da ih netko čuje, već su pričali o slabom ulovu i kako je za to kriva Luca, jer se praznovjerje kako ženama nije mjesto na brodu, u ovom slučaju pokazalo istinito. Vrativši se u luku, strah od kradljivaca je popuštao, a strah od roditelja je bivao sve jači i jači - što će reći Jakovu i Jeli - zašto je ulov slab, trebaju li reći istinu ili da lažu? Na dvorištu ih je dočekala majka Jela, srdila se na njih ali i na njihovog oca Jakova što je djecu poslao samu na more, ali nakon što se dobro izvikala, okrenula se spremanju večere jer je ribe bilo upravo dovoljno za to. Kada je suton svojim

sjajem okupao stiničku lučicu, neoznačeni bijeli gliser je uplovio u nju, a stiničku mladež koja se družila na rivi je zaintrigirao čovjek koji je osvjetljujući lampom prolazio od broda do broda te se naposljetku zaustavio kod „Lucije“ i ušao u nju. Kaja se oglasila i viknula neznancu da napusti brod, a stinički momci su se spustili do nepoznatog čovjeka. Mate je razgovarao s njim i iz razgovora zaključio da je Šime krao iz tuđih glisera, a ljutiti vlasnik je tu večer došao po naplatu. Svi su se potom razišli, a Kaja je otrčala ka svojoj prijateljici Luci i njenoj obitelji da bi im ispričala o događajima na „Luciji“. Kada je obitelj potom stigla na rivu, imala je što i vidjeti. Cijeli brod je bio isprevratan, a mreže sve uništene. Tu noć je Luca razmišljala o posjetu gradskom muzeju sa školom i kako im je voditeljica muzeja pričala o velikom bogatstvu koje kriju morske dubine. Sutradan su se Šime i Mate sukobili oko krađe stvari iz turističkih glisera. Mate je inzistirao da Šime prizna da je on kradljivac, a Šime mu je odgovorio tako što ga je gurnuo u more. Družina nekoliko dana nije izlazila na more, a Šime je promišljao kako oni štite Hrvatsku tako što štite njeno pomorsko blago od kradljivaca koji pričaju ekavicom. Kaja se pridružila njihovoj maloj družini, a položili su i posebnu prisegu kojom su dali obećanje da će štititi tajnu amfora, a samim time i amfore. U Stinicu se spustio novi nemir, u obliku policijskog vozila i dvojice policajaca koji su pretresli kuću obitelji Gulin jer su dobili prijavu da je njihov sin, Šime kradljivac turističkih glisera. Dok se odvijala ta drama, Šime je otišao u gradski muzej i čitao o amforama i gledao karte koje su pokazivale gdje bi mogla biti nalazišta u moru. Kada se vratio, dočekala ga je njegova sestra Luca vidno uznemirena posjetom policije. Toga poslijepodneva se družina, uključujući Kaju, otisnula ka Crkvici i skrovištu amfora. Pristali su uz Crkvicu, obišli otočić i razrušenu kapelicu sv. Stjepana te potom razgovarali o nemilom događaju koji je razrušio kapelicu. Odlučili su se vratiti na brod i otići brodom do mjesta gdje su vidjeli kako jedan od sumnjivaca izranja amforu i točno ondje roniti školjke kako bi namamili kradljivce, u slučaju da ih nadgledaju ili prate. Kada su se uvjerali da ih nitko ne promatra, pristali su uz Crkvicu i otišli u bunju gdje je bilo skrovište amfora. Srećom, amfore su još bile na istom mjestu gdje su ih ostavili što je značilo da ih kradljivci nisu pronašli. Odlučili su otići u krčmu kod Grgina ujaka u Lokvu. Pri pristajanju u Lokvu uvidjeli su koliko se zapravo naselje Lokva razlikuje od njihove Stinice. U Stinici je bila izvješena hrvatska zastava, dok u Lokvi nije bila istaknuta nikakva zastava već je ondje bilo vojno vozilo. Dječaci su

ga znatiželjno razgledavali i krenuli ka konobi koja je bila pokraj krčme jer je Grgo znao da njegov ujak običava biti ondje ljeti. Kada su se približili ulazu u konobu, zatekli su prizor od kojih se ledila krv u žilama. U konobi je stajao Grgin ujak s četničkom šajkačom (kapa) između dvojice oficira JNA s automatskom puškom u ruci ciljajući upravo u dvojicu dječaka. Šime i Grgo su dali petama vjetra prema čamcu pa s djevojkama ka Stinici. Dok se to događalo, u Stinici ispred kuće Gulina je odjekivala dernjava između supružnika. Jakov je urlao na svoju ženu Jelu jer je dopustila da im policija pretraži kuću kao da su najveći kriminalci, a Jela je branila hrvatske policajce govoreći da oni nisu kao milicioneri, a on je samo razmišljao o tome što bi mogao biti razlog te premetačine. Povratkom djece u Stinicu, svađa između Jakova i Mate se odvijala na lukobranu jer je Šime saznao da je Mate taj koji ga je prijavio policiji u vezi s provalama u turističke glisere. Stinica je bila malo mjesto pa su vijesti jako brzo putovale, pogotovo one loše. Jakov je saznao da je razlog premetačine bila sumnja da je njegov sin Šime provalnik, ali je duboko u sebi znao da to ne može biti istina jer se ništa čudno nije događalo s njegovim sinom da bi mu to dalo povoda za vjerovati u priču. S druge strane, pročulo se i o događaju u Lokvi. Grgina majka je bila bijesna dok joj Grgo nije sam potvrdio kako je istina da je vidio ujaka s četničkom šajkačom, a ona je na tu potvrdu zaplakala. Idućega dana Mate je obznanio Luci i Kaji da je pogriješio i da duguje ispriku Šimi te da će ga čekati na rivi poslije deset. Grgo je počeo sve više pričati o svome ujaku jer mu je bilo teško povjerovati da bi njegov ujak Milan mogao biti četnik, ali konačna potvrda toga je bila njihov idući odlazak u „Lisku“. Ondje su zatekli kradljivce amfora o odorama Jugoslavenske ratne mornarice kako razgovaraju s Grginom ujom. Šime je u tome trenutku osjetio olakšanje jer je s obje strane potjecao iz hrvatskih katoličkih obitelji, a i oba ujaka su mu u hrvatskoj vojsci. Prišli su oklopnom transporteru, i što su prilazili bliže transporteru, uvidjeli su da su u Lokvi skriveni tenkovi i topovi s cijevima uperenima ka Stinici. U tome trenutku je iz transportera izvirila glava, i tada je Grgi srce prepuklo, jer glava koja je izvirila iz transportera pripadala njegovom ujaku Milanu. Nakon toga su otišli do skrovišta amfora i pokušali ih otvoriti i uspjeli su, ali u njima nije bilo ni zlatnika ni blaga već samo brnistrin med. Vidjeli su da se bijeli gliser približava Crkvici te su se skrili da vide što će iduće učiniti. Skrili su se među redove vinograda i promatrali vojnika koji je bio slika i prilika djedovih priča o četnicima iz prošloga rata. Odjednom ih je bilo sve više i više pa su Šime i Grga

odlučili da je vrijeme za bijeg. U Stinici se najednom zaboravilo na ribe, na lov i na pasare. Godinu dana su već slušali kako se debla valjaju preko Bukovice i najavljuju ono što slijedi – sukob. Stanovništvo priprema puške i oružje te puni brodove potrepštinama za evakuaciju u slučaju potrebe. Mate priđe Šimi i pokuša mu se ispričati što ga je prijavio policiji, ali Šimi ponos ne da da mu oprost sramotu koju je nanio ne samo njemu, nego njegovoj cijeloj obitelji. Stariji izrađuju kućne bombe i uče stiničke mladiće kako ih koristiti u slučaju da ih trebaju upotrijebiti. Radionica je bila ispred Jakovljeve kuće, nekoliko starih minera je provjeravalo ispravnost, a Jakov je bio učitelj. Sprema se i obrana lučice, donosi se kamenje sa starih suhozida. Nažalost, nisu svi bili u slozi u Stinici. Stariji mještani su se nadali da je Jugoslavenska narodna armija došla radi mirenja dviju suprotstavljenih strana, a mlađi su sve više sumnjali o dobronamjernosti oficira JNA. Sve te prepirke je slušao Čemer - vršnjak Šime i Grge koji nikako nije skidao strojnicu s prsiju. Bio je spreman za borbu jer ga je njegov otac već tri godine učio rukovati. Došao je dan da Šime i Luca sve priznaju svojim roditeljima. Mislili su da će roditelji poludjeti, ali oni su reagirali dobro s obzirom na situaciju u kojoj su se našla njihova djeca. Jakov je čak osjetio ponos što Šime i Luca znaju čuvati sebe, ideale i domovinu. Jedino ga je bilo strah da ne pretjeraju da ne odu predaleko s tim svojim idejama. S roditeljskim blagoslovom, četvorka se otisnula na pučinu. Znali su da ih promatraju iz Lokve, pa se nisu koristili dalekozorom, a Šime je skrio i malo dinamita u deku i stavio je u brod, zlu ne trebalo. Pristali su na mjesto odakle su prvo uočili kradljivce amfora da provjere ima li još koja amfora na morskome dnu, ali nažalost nisu pronašli ništa. U tome trenutku su krenule padati granate na Stinicu, a djecu je obuzeo strah. Iako su djevojke priželjkivale povratak kući, Šime je ostao hladne glave i poveo ih u zaklon u blizini Crkvice te su pokrili „Luciju“ granjem kako bi je skrili, a tako i same sebe. S druge strane otočića pristao je brod na kojem je pisalo „MILICIJA“ i s njega su sišla četiri čovjeka koji su podigli srpsku zastavu kraj srušene hrvatske kapelice. To je probudilo žar borbe u dječacima. Odlučeno je da nema povratka kući dok se nad Crkvicom ne bude opet vijorila hrvatska zastava, a brod kradljivaca amfora potopljen. Tada granata ponovo proleti nebom, ali ovoga puta iz smjera Stinice i sruši zrakoplov koji je iz zraka gađao mjesto. To je probudilo nadu za povratak kući posadi „Lucije“ koja je u tom trenutku bila zarobljena i skrivena na otočiću. Unatoč tome, odlučili su prenoćiti u bunji, uz amfore. Namjestili

su ležaje od smilja i cvijeća, a djevojke izmolile molitvu. Kada su one pošle na počinak, Šime i Grgo su počeli razrađivati plan što prije, zaplijeniti zastavu ili potopiti brod. Šime je odlučio spavati van bunje da u slučaju opasnosti može reagirati i zaštititi sestru i prijatelje. Kada se probudio u cik zore, otišao je običi „Luciju“ i nabrati grožđa da se oslade. Kod kapelice ga je dočekalo iznenađenje, kada je umjesto srpske ugledao hrvatsku zastavu kako se vijori na vjetru. Požurio se natrag u bunju da prenese sretne vijesti ostatku družine, ali kada je stigao i počeo ih buditi, nitko od njih se nije probudio. On prvo iznese svoju sestricu Lucu, zatim Kaju pa Grgu. Srećom, svi su još disali. Nakon nekog vremena koje se Šimi činilo kao vječnost, svi su se probudili i zaključili da ih je opijum iz škribudova cvijeta paralizirao u snu te se zato nisu mogli probuditi. Zatim su zajedno pokušali odgonetnuti tko je osoba koja je skinula srpsku zastavu i zamijenila je hrvatskom. Počinitelj se zapravo skrivao u „Luciji“. Vidjeli su mu samo noge, i pokušali su ga prepoznati po tome, ali nisu uspjeli. Na kraju se ukazalo lice počinitelja – bio je to Mate razbarušene crne kose i krmeljavih očiju. Matu su odveli natrag u bunju kako bi im ispričavao slijed događaja. Ispričao im je kako je skinuo i srpsku i četničku zastavu koja je bila obješena s druge strane. S dolaskom jutra su se čuli i pucnjevi iz Stinice na Lokvu, a zatim i uzvratanje paljbe. Tu večer je Šime iznio dinamite iz brodice i krenuo ih spajati. Otišao je u pravcu vinograda, tamo gdje se i gliser nalazio u plićaku. Zadužio je Matu da čuva djevojke i uspavanoga Grgu, a on se provlačio kroz ševare i žbunje. Mate je sjedio na kamenu i promatrao Lokvu i gliser. Taman kada je namjestio da ga ne žulja zastava na kojoj je sjedio, čula se jaka eksplozija. Šime je uspio raznijeti gliser, ali ga nigdje nije bilo. Mate je pomislio kako se neće vratiti, zagledao se u pospanu trojku i tada je osjetio Šiminu ruku na ramenu.

Analiza djela

Roman „Čuvari amfora“ pripada pustolovnom romanu odnosno djelima u kojima se rat predstavlja kao pustolovina. Pustolovine prate najčešće junake koji su djeca, ali starije dobi na pragu adolescencije ili čak neke koji su već u adolescentskoj dobi. Radnja samog djela vremenski nije dodatno pojašnjena u djelu već navodi neke

dogadaje koji bi mogli naslutiti da je riječ o od 1991. godini odnosno da se radnja djela odvija na samom početku Domovinskog rata. Iz djela se može iščitati da je Republika Hrvatska već proglasila samostalnost o čemu nam govori činjenica da su u posjet obitelji Gulin došli policajci, a ne milicajci i oficiri koji su bili u službi SFRJ. Također, kada se na početku djela junaci djela prvo susreću s nepoznatim bijelim gliserom, nakon toga ih obilazi Hrvatska pomorska policija, a kasnije u djelu se spominje i gliser Jugoslavenske ratne mornarice. Kada poslije počnu pripreme za obranu mjesta, Šime spominje da se odavno iz zaleđa čuje kako debla padaju što je asocijacija na balvan-revoluciju koja je bila početna faza agresije na Hrvatsku, a odnosila se na ljeto 1990. godine. Ali kako je već spomenuto, svugdje u mjestu su istaknuta obilježja Republike Hrvatske pa svi ti opisi i događaji idu u prilog tome da se može govoriti o samom početku rata. Također, kroz djelo se provlači i činjenica da se stinička djeca kupaju i skaču s lukobrana što nam govori da se djelo odvija u toplo, sunčano vrijeme pogodno za kupanje - kasno proljeće ili ljeto. U prilog tome govori i činjenica da se nigdje u djelu ne spominje kako djeca u tome trenutku idu u školu, već da su tijekom školske godine posjetili gradski muzej. Stoga, gledajući vremenski okvir, možemo reći da se radnja odvija u ljeto 1991. godine. Što se tiče mjesta radnje, autor je izabrao imena naselja koja stvarno postoje u Republici Hrvatskoj ali ih je smjestio geografski drukčije nego što ta mjesta postoje u stvarnosti. Mjesto Lokve pripadaju Primorsko-goranskoj županiji te se ne nalaze blizu obale dok se Stinica nalazi u Ličko-senjskoj županiji uz more. Autor je učinio promjenu tako što u djelu naziv mjesta je Lokva, a ne Lokve i smješta ih jedno kraj drugoga, ili u neposrednu blizinu. Oba mjesta opisuje kao da se nalaze uz more, uz neke bitne razlike. Stinice su u djelu hrvatsko, pretežno katoličko naselje čije je stanovništvo usmjereno na ribolov i djelatnosti koje ih vežu uz more te od toga žive dok stanovništvo Lokve se ne bavi takvim djelatnostima, ondje živi pretežito pravoslavno stanovništvo porijeklom iz Srbije koje se usmjerilo na poljoprivredu i lov. Te informacije možemo izvući iz opisa krčme Grgina ujaka Milana, ali i samog mjesta Lokve. Autor kao još jednu bitnu razliku navodi i da se nad stiničkom lukom vijori hrvatska zastava, dok u Lokvi nije podignuta nikakva zastava iz čega se može zaključiti da stanovnici Lokve ne priznaju Republiku Hrvatsku kao državu. Što se tiče geografskog položaja tih dvaju naselja u knjizi, možemo reći da autor opisuje primorska naselja ili šibenskog ili zadarskog područja. Spominje blizinu zračne baze

vojske u Zemuniku, ali i blizinu jezera Prukljan. S obzirom na to da je autor Nikola Pulić upravo sa skradinskoga područja koje se nalazi u blizini rijeke Krke i jezera Prukljan, možemo zaključiti da je upravo inspiraciju za mjesta Stinice i Lokve pronašao u svome rodnome zavičaju. Inspiraciju je vjerojatno preuzeo iz nekih sela u zaleđu, koja se nalaze u blizini, ali podijeljena branom nacionalnosti i vjeroispovijesti, te ih prenio uz more. Nikola Pulić je u sva svoja djela unosio dio vlastitog zavičaja, pa tako čini i u ovome djelu. Opisom tih naselja, ljudi i običaja koji prevladavaju on iskazuje ljubav i osjećaj pripadnosti tome zavičaju. U djelu možemo iščitati i njegov odnos prema vjeri, gdje ističe simbole kao što su kapelica sv. Stjepana na otočiću Crkvica koja je u djelu razrušena od strane pilota kanadera Jugoslavenskoga ratnog vazduhoplovstva koji je gaseći požar razrušio katoličku kapelicu i u jednom od idućih letova izgubio život. To se može protumačiti kao simbol i stajalište autora kako je bivša država SFRJ godinama ugnjetavala i rušila sve ono što je hrvatsko i katoličko da bi se na koncu raspala. Osim kapelice, likovi u djelu često zazivaju nekoga sveca te kasnije u djelu vidimo da Luca i Kaja prije odlaska na spavanje obavezno mole molitvu Očenaša. Time autor iskazuje svoje stajalište prema vjeri, koliko mu je bitna u životu te je često uključuje u svoja djela.

Glavni likovi u romanu su brat i sestra Šime i Luca i njihovi Grgo i Kaja. Sva imena su tipična dalmatinska imena, u kojima se često daju skraćenice ili nadimci. Naprimjer Luca je skraćenica od Lucija, a Kaja je ime nastalo od imena Katarina. Autor je ovdje htio postići autentičnost djela time što je likovima dao imena karakteristična za područje na kojem se odvija radnja romana. U djelu se ne navodi koja je dob likova, već po ponašanju likova i događajima možemo zaključiti da se djeca nalaze u adolescentskoj dobi, varirajući dvije do tri godine između likova. Znamo da je Luca mlađa od svoga brata Šime, i da je Kaja njenih godina dok su Grgo i Šime vjerojatno istih godina. U prilog tome da se ne radi o mlađoj djeci govore i događaji u kojima roditelji šalju djecu same na more, na izlov ribe te ih kasnije uče kako rukovati bombama, odnosno kućnim varijantama bombi koje izrađuju u mjestu. Šime je vođa družine, prvenstveno jer je najstariji i brod pripada njegovom ocu ali i zato što je domišljat, lukav ali i oprezan. On je taj koji smišlja plan kako se riješiti kradljivaca amfora i što činiti u kojoj situaciji. Hrabar je i uvijek preuzima odgovornost na sebe. Osim toga, ponosi se svojim podrijetlom te u situaciji kada su ugledali Grginog ujaka Milana s četničkom šajkačom na glavi, razmišlja o

tome koliko je sretan što potječe iz „čistokrvne“ katoličke i hrvatske obitelji, što su mu oba ujaka u hrvatskoj vojsci što je tada bio bitan čimbenik u svakoj obitelji i što je u nekim situacijama utjecalo i na razvoj situacije u kojoj se našla ta obitelj. S druge strane, Šimin najbolji Grgo je povučen i nije sklon preuzimanju odgovornosti i uspostavljanju kontrole nad situacijom. On slijepo prati Šimu i sluša njegove upute. To se može pripisati i tome što se loše osjeća oko svoga podrijetla, osobito nakon situacije u kojoj je saznao da je njegov ujak prešao na stranu agresora. Prije toga nije imao ništa protiv svoga ujaka i znao je ponekad odlaziti u njegovu krčmu „Lisku“ iako je znao da u pozadini postoji mračna obiteljska prošlost koja je prvenstveno prouzrokovana time što je Grgina majka ostala trudna s katolikom i udala se za njega. Tu autor izražava kolika je zapravo podjela između pravoslavnih i katoličkih obitelji i naselja. Pokazuje kako je krivo misliti da je unutar bivše države bilo normalno vjenčati se za nekoga tko je bio druge vjeroispovijesti te da se u nekim krajevima uvijek nepovoljno gledalo na takve odnose. Da je Grgo nepažljiv, misli i njegov najbolji prijatelj Šime kada na kraju djela zamoli Matu s kojim nije u dobrim odnosima da pazi na Grgu i djevojke dok on obavlja zadatak : „Ti ćeš to bolje obaviti. Grgo je dobar dečko. Samo je uvijek pospan. Previše je osjetljiv.“ (Pulić, 1994. str.152). Luca i Kaja su u djelu prikazane kao tipične djevojke te dobi, koje su zaljubljive prirode pa već na početku djela saznajemo da je Šime Kajina simpatija. Drže se zajedno, te se ponašaju kao dvije sestre. U situacijama u kojima se družina našla često su pokazivale strah za svoje živote, ali i živote svojih obitelji u Stinici, no uvijek su pratile Šimu i Grgu te ih slušale. Prije spavanja su obavezno molile molitvu za sebe i svoje bližnje te tu vidimo bitan element vjere u djelu koji se prikazuje kroz dvije djevojčice koje su čedne i pobožne te se okreću za pomoć Bogu dok se dječaci okreću razumu i sami smišljaju plan kako izaći iz neke situacije. Što se tiče njihovih obitelji, već je spomenuto kako Šime i Luca potječu iz katoličke obitelji, Grgo iz „miješane“ obitelji ali je odgajan u katoličkom duhu, dok o Kajinoj obitelji ne znamo ništa. Šime i Luca se prezivaju Gulin, a roditelji im se zovu Jakov i Jela. Njihova obitelj živi, kao i mnoge stiničke obitelji od izlova ribe i kada je ulov dobar, majka Jela s tim odlazi na tržnicu. Kao i svaka obitelj, brine o svome ugledu pa kada je policija došla u pretres kuće, otac je bio bijesan na svoju ženu Jelu što je uopće dopustila ulaz policiji u kuću i što su sad priča cijeloga sela. Osim te situacije, Jakov Gulin je bio smiren čovjek, glava obitelji koji je imao veliko povjerenje u

svoju i djecu i čak kad su mu otkrili što su učinili, nije bio ljut, već je osjetio ponos. Grgina majka je bila kućanica te se neprestano brinula o svome sinu i što će mjesto govoriti o njenoj obitelji. Nosila je teške rane iz djetinjstva i mladosti upravo zahvaljujući svome bratu Milanu koji joj je naložio da se utopi kada je ostala trudna s Grgom. Ostali likovi iz Stinice koji se pojavljuju u romanu su većinom vršnjaci Šime i Grge. Jedan od bitnijih momaka sa stiničke rive je Mate, koji je bio u rivalstvu sa Šimom i čak ga je optužio za krađu stvari iz turističkih glisera, ali mu je Šime sve oprostio kada je pokazao hrabrost skidajući srpsku i četničku zastavu s Crkvice i postavljajući hrvatske zastave kraj katoličke kapelice. Pokazuje da mu vjeruje činjenicom da mu je povjerio na čuvanje svoju mlađu sestru i prijatelje dok su oni spavali. Osim Mate, javlja se i lik Čemera koji je bio nešto mlađi od drugih dječaka i bio je izgledom sitniji, osobnošću povučeniji, ali je bio za rat najspremniji jer ga je otac već tri godine poučavao kako rukovati puškom u slučaju da dođe do rata. Svi likovi navedeni do sada su pozitivni likovi u romanu i svi su iz mjesta Stinice. O stanovnicima mjesta Lokve ne znamo mnogo. Znamo da je to većinom stanovništvo pravoslavne vjeroispovijesti te da se oni za razliku od Stiničana, ne bave ribolovom već su se okrenuli poljoprivredi i lovu. U Lokvi se nalazi krčma „Liska“ koja je u vlasništvu Grginog ujaka Milana te ondje „K njmu dolaze svakakvi ljudi.“ (Pulić, 1994., str.35). Milan se bavio osim ugostiteljstvom, krivolovom i kako su dječaci kasnije doznali, planiranjem napada na Stinicu. Kada su prvi put došli u Lokvu, vidjeli su kradljivce amfora pa zatim i Grginog ujaka kako s četničkom šajkačom surađuje s oficirima JNA. Naposljetku, kada su Šime i Grgo po treći put došli do Lokve vidjeli su svu silu tenkova i topova čije su cijevi bile uperene upravo prema Stinici, a iz tenka je izvirio tko drugi nego Milan, Grgin ujak. Lik Grgina ujaka predstavlja sve one koji su se u vrijeme rata okrenuli protiv svojih susjeda, prijatelja i obitelji. On je glavni negativac u cijeloj priči jer se oko njega okupljaju svi ostali negativni likovi. Osim toga, pričalo se i da je ubio vlastitu majku puškom a i prema vlastitoj ženi se odnosio kao prema robu. Drugi likovi, također negativni su naravno kradljivci amfora kojima autor nije dodijelio ime, a nije se ni detaljno posvetio njihovom opisu. Sve što o njima znamo jest da su bila dvojica na gliseru i kasnije su ih dječaci vidjeli u odorama JRM, te da pričaju ekavicom što je i dalo zaključak da su došli u službi nekoga tko želi pokrasti blago Jadranskoga mora. Nije teško zaključiti da se radi o agresorima koji su spremali napad na Hrvatsku, ali su

prije toga odlučili pokupiti sve ono što je bilo vrijedno u hrvatskome moru. A amfore nisu nužno trebale biti blago, jer nitko ne može znati što se točno to nalazi u amforama koje su svoj dom pronašle na morskim dubinama, već su amfore simbol bogate hrvatske povijesti koja uči sve ljude u sadašnjosti ali i u budućnosti o tome što one predstavljaju, ostavštinu, povijest i ljepotu krajolika. I to je upravo ono što kradljivci žele uništiti, spomen i sjećanje na bogatu povijest hrvatskoga kraja, prisvojiti što nije njihovo.

Djelo je pisano jednostavnim jezikom jer je namijenjeno djeci, najvećim dijelom hrvatskim standardnim jezikom uz dodatak leksika tipičnog za područje na kojem se radnja djela odvija, pretežito vezane uz ribarski život. Na posljednjim stranicama knjige nalazi se i tumač nekih manje poznatih riječi kao što su „popunica“, „porporela“, „škribud“. Najčešće su to izrazi i riječi za koje postoji izraz u hrvatskome standardnome jeziku, ali je autor uključivanjem riječi ikavskoga dijalekta i mjesnih govora htio dati na autentičnosti ovome djelu. U djelu imamo i nešto ekavskoga govora, ali samo u slučaju susreta s kradljivcima na gliseru i tada likovi izražavaju gađenje prema ekavskome dijalektu jer smatraju da mu nije mjesto, na pučini, u Jadranskome moru. Autor na početku djela iznosi da je lukobran mjesto gdje se spajaju jezici i događaju prve ljubavi : „Čuju se razni jezici i različita hrvatska narječja. Čavrljaju i cvrkuću poput mješovita jata pjevica. Na lukobranu se događaju prve ljubavi koje ne poznaju granice, a znaju sve jezike...“ (Pulić, 1994., str.8). U samome uvodu vidi se kako se ističu hrvatska narječja i ostali jezici. To ostali jezici se vjerojatno odnosi na strane jezika turista koji su dolazili sa svojim gliserima i brodovima u Stinicu na ljetovanje dok situacija nije postala opasna i dok se nisu pojavili nepoznati kradljivci koji su redovito pljačkali te iste turiste i tako ih otjerali iz stiničke luke i razne jezike s lukobrana ljubavi. Korištenjem jednostavnoga jezika pri izražavanju stajališta i razmišljanja likova autor je uspio približiti se ciljanoj publici - djeci i adolescentima koji će se zainteresirati za pustolovine njihovih vršnjaka Šime, Grge, Luce i Kaje i tim likovima dati karakteristike priproste djece stiničkih ribara i poljoprivrednika koja su nadmudrila kradljivce amfora i miliciju. Autor to ne čini kako bi napravio stereotipe ili predrasude već da bi pokazao kako su oni lukavi, snalažljivi, odgovorni i samostalni već od rane dobi. Autor daje djeci na važnosti dajući im naziv „Čuvari amfora“ čime ih zapravo čini herojima koji čuvaju Hrvatsku čuvajući njeno pomorsko blago, a

podcjenjuje kradljivce koji pričaju ekavicom i pripadnike milicije. Njihovim fizičkim opisom i opisom nekih situacija u kojima se susreću s junacima ovoga djela prikazuje ih kao loše likove, ne pretjerano pametne te ih autor opisuje kao „bijesnu paščad“ naspram mladih hrvatskih policajaca. Kasnije uvodi i likove četnika, srpske paravojske, početno kroz lik Grgina ujaka Milana, a kasnije i kroz skupinu koja se kretala kroz vinograde. Autor ih je opisao riječima: „Gornji dio tijela odaje pravu sliku čovjeka. Crna bluza s opasačem. Za opasačem nož. Na glavi šubara s mrtvačkom glavom koja se na crnoj podlozi ističe još jače.“ (Pulić,1994., str.107). Praveći direktnu podjelu na dobre i na loše likove, i isticanjem vrijednosti katoličanstva kao najviše vrijednosti koju imaju samo dobri likovi u ovome djelu, autor želi postići da kroz pustolovine djece iznese vlastito stajalište naspram događaja koji su se događali u Hrvatskoj i njegovom rodnome zavičaju. Za razliku od nekih drugih djela ratne tematike, ovdje se ne ističe nikakva snažna antiratna poruka već se jednostavno pripovijeda o životu i pustolovinama stiničke djece koja su svoje djetinjstvo i mladost preživljavala u ratnim okolnostima. Zasigurno je atipično za djetinjstvo izrađivanje kućnih bombi i suprotstavljanje naoružanim neprijateljima, i na tome počiva poanta ovoga djela. Djeca koja su poprimila osobine odraslih u teškim životnim situacijama. Trebali su donositi odluke i provoditi ih u djela bez konzultacija s roditeljima ili s nekom drugom odraslom osobom. Naravno, to je bilo moguće jer je autor izgradio likove koji su od početka bili samostalni stoga je i to bilo moguće kao logičan slijed događaja. Kao i u svakome pustolovnome romanu namijenjenome djeci, svi junaci su dobili sretan završetak. Na Crkvici se opet zavijorila hrvatska zastava, a onu četničke paravojske Mate je iskoristio kao jastuk ispod zadnjice. Šime kao hrabri vođa je preuzeo odgovornost i pomoću dinamita raznio gliser JRM-a na kojem su zapravo bili kradljivci amfora. Djevojke i Grgo su čvrsto spavali, ne bojeći se ničega jer zahvaljujući Šimi i svim Stiničanima njihov dom je obranjen i povratak kući se bližio. Oni su ispunili svoj zadatak, amfore nisu pale u ruke kradljivaca i zločinaca, već su i dalje stajale u bunji, skrivene među šegarima od pogleda, čekajući skorašnji trenutak kada će se vratiti tamo kamo pripadaju, u morske dubine.

NIKOLA PULIĆ „STRAH ME, MAMA“

Posljednje djelo koje obuhvaća ovaj rad je također djelo Nikole Pulića, izdano 1992. godine „Strah me, mama“. Djelo je izašlo u nakladništvu Ratne vjeverice, posebnog izdanja nakladne kuće Mladost početkom devedestih godina čiji je cilj bio objaviti djela koja bi prikazala rat iz dječje perspektive. Radnja djela se odnosi na početak rata i promjene koje su se dogodile skupini djece u zagrebačkom naselju Gajnice. Njihov život se naglo promijenio i autor se bavi upravo tim novim navikama i događajima koji su ih snašli. Glavni likovi su Marija, Tanja, Šumarica, Zlatko, Duško i djevojčica Janja koja se doselila kod Tanje. Autor je kao i u djelu „Čuvari amfora“ uključio opis svog rodnog kraja, što je karakteristično za njegova djela.

Strah me, mama

Djelo započinje u ljeto 1990. godine, točnije 17. kolovoza kada djevojčica Marija zajedno s djedom i bratom putuje iz Dalmacije u Zagreb. Cijelo ljeto su proveli u djedovom rodnom zavičaju te je došlo vrijeme za povratak. Krenuli su putem koji ih je vodio preko Obrovca i Velebita jer su Marija i njen brat uživali u pogledu koji je pucao s Velebita na Zrmanju i sav kraj. No, u Obrovcu im se ispriječila skupina mladića koja nije dopuštala prolaz već su obznanili da su raspustili miliciju i da su oni sada glavni. Djed je okrenuo automobil i zaputio se prema Promini i selu Bukovica, nadajući se da će ondje pronaći put koji će ih odvesti prema Zagrebu. Vozeći se ka Promini, prolazili su kroz sela u kojima ih je zatekao prizor kao u Obrovcu, mladići, ali i stariji ljudi oboružani puškama na raskrižjima cesta. Putokaze su prekrili „svojim“ zastavama, a oči su mi bile krvave i žedne sukoba. Prolaznike su namjerno tjerovali na neoznačene puteve kako bi se izgubili. Marijin djed ih je pokušao prevariti pričom da traže put do Knina, ali se oni nisu dali smesti te su ih poslali na neoznačeni poljski put. Kada su napokon izbili na siguran put, djed im je pričao što to za njega predstavlja svetinju i s tim mislima su sretno stigli u Zagreb. Radnja se zatim premješta u zagrebačko naselje Gajnice gdje se

opisuje dvorac, potok Markovac i livada gdje su se djeca okupljala i igrala. Marija je uvijek u sumrak odlazila kući s druženja uz mlin. Njeni prijatelji su mislili da je to kućni red u njenoj obitelji, no stvarnost je bila da se ona bojala mraka. Bojala se mraka iz kojeg će iskočiti isti oni ljudi koje je srela prošloga ljeta u Bukovici. Pratile su je noćne more, stalno joj je u snove dolazio onaj čovjek iz Ervenika koji ju je krvavih očiju pokušavao nagovoriti da ode do putokaza i ukloni srpsku zastavu s njega. Njeni roditelji nisu ozbiljno shvaćali njene noćne more, iako im je ispričala što ju je stalno mučilo od toga susreta u Bukovici. Kada je ugledao Mariju, prestravljen, njen otac je počeo razmišljati o pričama svoje bake Marije o djevojčicama koje su sanjale razna čudovišta kada su bile tih godina, ali mu nije bilo jasno kako njegova kći sanja te ljude koje je srela jednom, u prolazu. Vidjevši da noćne more ne prolaze, odlučili su potražiti pomoć specijalista psihijatra koji im je savjetovao da Marija spava s upaljenim svjetlom sve dok joj svjetlo ne počne smetati. To joj je i pomoglo pa je zaboravila na ružne prikaze koje su joj se javljale u snovima, ali je ubrzo nakon toga počela vidjeti te prizore na televiziji, zli ljudi koji uništavaju sve što je hrvatsko. Osjećala se kao da je u tih godinu dana sazrijela jedno desetljeće, mučili su je strahovi što ako oni zli ljudi dođu i do Zagreba. Potresale su je slike iz uništenih hrvatskih sela, a najviše ju je potresla slika djeda i unuke koji sahranjuju njenoga oca, hrvatskog branitelja. I dalje je Marija odlazila u školu, i nakon škole na livadu kraj potoka, podno Medvednice na igru. Djeca su se tamo družila i maštala o tome što stari dvorac skriva jer nikada u njega nisu ušli. Jednog dana Marija je primijetila da nema njene najbolje prijateljice Tanje. Njena prijateljica je bila nešto drukčija no ostalo društvo. Kada joj roditelji ne bi bili kod kuće, ona bi ostajala čekati ih. Tako je bilo i tog dana. Čekala je mamu da dođe sa biroa koji joj je obećao srediti posao, kada je čula da joj netko zvoni na vrata. Kada je pogledala, vani nije vidjela nikoga. Možda joj se samo učinilo. Tada joj je pod prozorom protrčao uplakani Duško, kojeg su zvali Dule i koji je bio omiljen u društvu. Otac mu je bio oficir, a majka mu kao ni Tanjina nije radila. Nakon što je Duško otišao, provjerila je u sve ormare kako bi provjerila skriva li se tko ispod ležaja ili u ormaru. Kada je zaključila da nema nikoga, strah je postajao sve veći. Razmišljala je o tome da pozove policiju, ali tad opet začuje zvonce na vratima i ondje je stajala njezina prijateljica Marija. Marija ju je došla pozvati da idu zajedno do dvorca kako bi vidjeli vlasnike dvorca koji su upravo stigli u kočijama. Tanja nije željela otići dok

joj se mama ne vrati. Tako su započele razgovor o Dušku i razlogu njegovih suza. Marija je priopćila Tanji da je možda razlog tome njegov skorašnji odlazak u Beograd. Duško bi trebao otići u Beograd s mamom, a tata i njegov stariji brat bi trebali ostati u Zagrebu. Djevojkama je to bilo čudno, da Duško odlazi tamo gdje nema sirena i zrakoplova. Mariji su se ponovo javile slike iz Bukovice i nikako nije mogla povezati svoga prijatelja Dulu s prikazama koje su se pojavljivale u njenim snovima. Tada je u stan uletio i njihov prijatelj Zlatko da ih obavijesti o događanjima u dvorcu. Nažalost, grof i grofica se nisu zaista vratili u dvorac, već su to bili glumci koji su obukli kostime za snimanje emisije. Potom je stigla i Šumarica, čije je pravo ime bilo Snježana da ih pozove na livadu. Svi su je poslušali osim Tanje koja je bila ustrajna u tome da čeka svoju mamu. Ona je i dalje čekala u stanu, i bivala je sve više uplašena te je razmišljala koji broj pozvati od svih onih brojeva koje joj je tata napisao. Nakon nekog vremena, odlučila je pozvati policiju i reći kako je mama rano otišla i još se nije vratila ali njezin poziv s policijskom postajom Susedgrad je prekinulo glasno krčanje i tutnjanje u slušalici. Policajac je smjesta poslao patrolu u Šaranovu 7. Policija je stigla za manje od 5 minuta i susreli su ženu s djetetom pred samim ulazom. Ispostavilo se da je žena s djetetom bila Tanjina majka, a razlog zašto se prekinula veza između Tanje i policajca je bila Zlatkova lopta koja je proletjela kroz prozor i pogodila točno u telefon. U stanu su pronašli cijelo Tanjino društvo te su razjasnili situaciju, a Tanjina mama je također imala novosti. U ponedjeljak počinje raditi, a kako Tanja ne bi bila sama, s njima će živjeti Janja koja je donedavno živjela u Dalju. Svi su znali gdje je Dalj i što se dogodilo u Dalju. Nakon nekoliko dana, Janja je postala dio Tanjinog društva te je odlazila s njima na igru uz potok. Duško se ondje hvalio kako može trčati po kotaču mlina sve dok jedna lopatica od truleži nije propala pod njim i on je zaglavio, te ga je kotač vrtio u krug, i dizao pa bacao u potok. Nitko nije znao kako mu pomoći dok nije stigao Šumar, Šumaričin tata te oslobodio Duška. Šumarica se nakon tog događaja razboljela te nekoliko dana nije izlazila iz kuće. Kada se osjećala bolje, otac ju je poveo na Medvednicu u obilazak šume. Promatrali su zrakoplove koji su prelijetali iznad Zagreba i jelene koji se nisu bojali uzbuna za opću opasnost. Šumarica je voljela provoditi vrijeme s ocem na Medvednici jer je uvijek otkrivala novi biljni i životinjski svijet slušajući očeve priče i istražujući proplanke i puteve. Tada se začuo zvuk motorne pile i Šumar odluči pogledati tko uništava park prirode, a Šumaricu

ostavi na proplanku da ga čeka. Šumarica je bila zaigrana djevojčica pa se loveći leptire daleko od proplanka, u šumi je već padala noć. Bila je uplašena te je dozivala oca i lutala šumom. Napokon ga je pronašla kada su nestale i posljednje zrake sunca, a oglasile se sirene za zračnu uzbunu. Šumar je odlučio pronaći sklonište jer bi bili lako uočljivi na mračnom putu s upaljenim svjetlima motocikla. Skrili su se u pećinu kada su se začule snažne eksplozije. Pričekali su da sirene označe kraj uzbune kako bi se uputili kući, a Šumarica je ispričala tati priču o Dušku, kako odlazi u Beograd s mamom, a njegovi otac i brat koji su u vojsci ostaju što je Šumaru bilo jako sumnjivo. U Šaranovoj 7, Tanju više nije bilo strah jer je sada imala svoju novu sestru Janju pa nikada nije bila sama. Pričala je s njom o događanjima u Dalju, kako je morala vidjeti tenkove koji su pregazili njenu mamu i rodnu kuću kako gori. Spasili su je susjedi tako što su je povelili sa sobom kroz kukuružište. Iako je pretrpjela mnogo u svom mladom životu, Janja nije gubila nadu da će se njen otac vratiti s ratišta i da će ponovo sagraditi njihovu kuću i novi Dalj, iako joj nikad neće biti ljepši nego u njenom sjećanju. Uskoro je stigao dan da učenici šestog razreda odu na izlet na Glavicu te u spilju Veternicu. Kada je nastavnik ugledao samo jedanaest učenika od ukupno trideset i pet, isprva se naljutio ali kada je saznao da je razlog nedolaska ipak opravdani strah od mraka i podzemlja, smekšao se. Najviše se bojao Duško, ali ne toliko mraka koliko onoga što mu slijedi. To je bio odlazak u Beograd. Molio je roditelje da ga ne šalju jer je Zagreb njegov dom, ali je njegov otac bio oficir koji je morao izvršavati zapovijedi koje su slali nadređeni iz Beograda. Na izletu su nedostajali Tanja i Zlatko. Tanja je morala ostati sa sestrom Janjom, a Zlatko je ostao s ocem u njegovoj zlatarskoj radnji. Pričao je o lopovima koji otimaju djecu i traže otkupninu, a zlatar ga je pokušao utješiti da se to neće dogoditi na pomalo grub način, a zapravo je u sebi nosio strah od Zlatkova rođenja. Zlatko je bio njegov sin jedinac kojega su supruga i on dobili jako kasno, te je od svog nakita u zlatarni Zlatka smatrao svojim najvećim blagom. Zlatko je primijetio da se ispred njihove radnje mota niži čovjek crne kose i žeravih očiju zbog čega je i postavljao sva ta pitanja ocu. Nažalost, tada je zlatar ostavio Zlatka da čuva njegovu zlatarsku radnju dok on obavi neke poslove u općini. Rekao mu je da ozbiljnim mušterijama kaže da će se vratiti za sat vremena. Neznamac je i dalje stajao pred izlogom i gledao u Zlatka, a strah je bio sve veći. Najednom su se oglasile uzbune za zračnu opasnost i s njima je nestao i neznamac, a ulica se ispraznila. Zlatku

je laknulo te je sjeo iza pulta. Olakšanje je ubrzo nestalo jer se neznanac pojavio točno ispred njega. Počeo je kružiti po radnji, a Zlatko ga je pokušao uslužiti. To je bio lopov. Zlatko, u strahu za svoj život, nije se opirao lopovu već je dopustio da ga sveže za cijev i stavi mu povez na usta. Molio je samo da i njega ne ukrade, što lopovu nije bilo ni na kraj pameti, već je samo došao pokrasti sav nakit iz radnje. Kada su uzbune označile kraj zračne opasnosti, provalnik je nečujno izašao iz zlatarske radnje i otišao. Nedugo zatim pojavio se zlatar. Potresla ga je scena praznih vitrina i njegova sina jedinca zavezana za cijev. Bilo mu je teško vidjevši da nema ničega više, ali bio je zahvalan što je Zlatko živ i neozlijeđen. Srećom, te godine je uplatio maksimalno osiguranje za svoju zlatarsku radnju. Zlatko je ubrzo zaboravio na ružan incident u očevoj radnji i okrenuo se veselijim događajima. Jedan od tih događaja je bio izlet parova na Sljeme. On i Vesna su bili par, Marija i Ivan te Duško i Šumarica. Nažalost, Duško i Šumarica se nisu pojavili u dogovoreno vrijeme. Zlatka i ostale je najviše brinuo Vesnin strah od žičare i visina. Raznim pričama su je pokušali osloboditi toga straha, ali su je zapravo samo razbjesnili i ona je otišla. Marija ju je pokušala uvjeriti da se vrati, ali je samo Zlatku pošlo za rukom da je nagovori da idu sa žičarom do vrha. Baš kad su se uspjeli dogovoriti, prekinuli su ih zvuci sirena za uzbunu. Morali su otići u sklonište. Ondje su zatekli gotovo čitav razred, uključujući Duška i Šumaricu koji su se došaptavali u kutu. Četvorka im je prišla i razgovarali su o Duškovom odlasku. Pričao im je kako je molio roditelje da ga ne šalju u Beograd, da je Zagreb njegov dom, ali da nisu mogli promijeniti odluku nekog nadređenog Duškovom ocu. Pozdravio se sa svim prijateljima i sutradan napustio Zagreb vojnim autobusom. Škola je bila sve češće prekidana. Malo je ima, pa malo nema.... Skrivanja po skloništima su postala svakodnevnica. Oficirska djeca su otišla, a stigli su prognanici iz istočne Hrvatske. Svi su ih prihvatili i njihov dolazak je bio svojevrsan lijek za sve rane koje su nastale gubitkom prijatelja koji su napustili Zagreb. Družili su se po livadama i igrali, ali kada bi začuli sirene krenuli bi trkom ka skloništu. Jednoga dana, dok su trčali prema skloništu, začuo se pucanj i djeca su popadala na travu. Vidjeli su dva gardista hrvatske vojske kako trče ka neboderu gdje su ugledali snajperista. Zatim se začulo još pucnjeva. Prvo jedan, pa četiri uzastopce. Netko od djece je jauknuo, a gardisti su govorili djeci da gmižu iza kuće u zaklon. Kada su gardisti koji su ušli u neboder dojavili da je situacija sigurna, jedan od gardista na zemlji je dotrčao do djece. Janja je bila pogođena u desnu ruku.

Pozvali su hitnu pomoć. Djeci je bilo teško gledati sirotu Janju koja je već osjetila strahote rata kako leži u boli od metka. Još ih je više zaboljela spoznaja tko je uputio metak Janji. Bio je to Duškov otac. Nije imao snage da ih pogleda. Poslao je Duška u Beograd pa sada puca po njegovim prijateljima, djeci koja su dolazila u njihov stan na proslave rođendana i fine kolače. Djeca su otišla u sklonište, a svi u naselju su već znali što se dogodilo. Stigla je vijest da će s Janjom sve biti u redu iako je oštetila rameni zglob. S druge strane granice, srpska televizija je izvijestila o napadu hrvatske garde na stanare oficirskog nebodera.

Analiza djela

Djelo „Strah me, mama“ je roman u kojem se rat promatra kao sazrijevanje glavnog lika ili, u ovom slučaju, likova. Roman prati skupinu zagrebačke djece koja živi u Gajnicama, podno Medvednice, te vrijeme krata u igri na livadi u blizini potoka Markovac. Ono što je drukčije od klasičnih romana jest da se radnja često presječe s krajem poglavlja, odnosno rade se preskoci i ističu se najvažnije crtice iz života likova. Što se tiče mjesta i vremena radnje, oboje obuhvaćaju više toga. Mjesto radnje u prva dva poglavlja je Dalmacija, odnosno područje oko obrovačkog i skradinskog područja kada Marija pripovijeda o situacijama koje su snašle djeda, brata i nju na povratku s ljetnih praznika koje su proveli u djedovom rodnom zavičaju. Na putu za Zagreb ispriječila im se opasnost kod Obrovca te oni moraju putovati kroz razna sela zaleđa kao što su Bukovica i Ervenik, sela pravoslavnog i srpskog stanovništva koji su započeli pobunu. Ostatak romana se odvija u Zagrebu, točnije u zagrebačkom kvartu Gajnice i njegovoj okolini te na Medvednici. Opisuje svakodnevni život djece koja vrijeme krata u blizini dvorca i starog mlina, igrajući se i istražujući svoju okolinu. Medvednica je mjesto radnje samo u jednom poglavlju, kada Šumarica odlazi sa svojim ocem, Šumarom, u obilazak parka prirode i ondje se izgubi, ali se i to srećom dobro završi. Vrijeme radnje je iscjepkano po poglavljima. Prvih nekoliko poglavlja odnosi se na kraj ljeta 1990. godine, točnije sedamnaestog kolovoza: „Dva dana poslije Velike Gospe, dan poslije svetoga Roka devedesete, djed ih je vozio u Zagreb.“ (Pulić, 1992., str. 6). Taj datum je posebno važan jer se toga dana, smatra se, počela tzv. „balvan-revolucija“, pobuna srpskog i pravoslavnog

stanovništva na kninskom području i okolnim selima. Naziv je dobila jer su pobunjenici zakrčili prometnice deblima stabala, odnosno balvanima. Na taj način su onemogućili prolazak, a na svim raskrižjima prekrili su putokaze svojim zastavama i čekali su s puškama preko ramena. Kasnije se radnja odnosi na razdoblje otvorenoga sukoba hrvatske vojske s agresorima i napada na Hrvatsku, iako je vojska JNA još bila prisutna u Hrvatskoj. Priča se i o razaranju slavonskih sela i gradova, kao što su Dalj, Vukovar, Osijek, Kostajnica što nam daje pravi vremenski okvir radnje romana, a to je jesen 1991. godine. Ne možemo procijeniti kada točno djelo završava, ali je također u razdoblju ratnih zbivanja.

Glavni likovi u djelu su Marija, Tanja, Zlatko, Šumarica i Duško te je radnja fokusirana na njihove živote uz sporedne likove njihovih obitelji i prijatelja. Oni su svi učenici šestoga razreda, idu zajedno u školu i žive u istom gradskom naselju te sve slobodno vrijeme provode zajedno. Marija živi sa svojim roditeljima i bratom, te ima djeda koji je podrijetlom iz Dalmacije. Jako je osjetljiva djevojčica, te su je prizori iz Bukovice pratili mjesecima nakon toga. Imala je noćne more, i vidjela je lice zlikovaca s puškama svugdje oko sebe. Roditelji su se zabrinuli za nju, te su čak potražili pomoć liječnika kako bi joj olakšali djetinjstvo. Ona je naposljetku manje razmišljala o tim događajima, ali je gledala još gore slike iz ostalih dijelova Hrvatske. O njenim roditeljima se ne zna mnogo, osim da joj otac voli zbijati šale, a majka je ozbiljna dok o djedu znamo da svoje unuke uči o idealima i o životnim mudrostima. Autor je unio dio sebe kroz lik djeda, iznoseći vlastite poglede na svijet i stajališta. Za njega su simboli domovine, kao što je zastava, svetinja, te mu je nepojmljivo kako bilo tko može obezvrijediti i okaljati te simbole, neovisno koje su nacionalnosti. U djelo je i uključio lik svoj bake Marije, koja je pričala priče o utvarama i prikazama koje su se javljale mladim djevojčicama u snovima i upravo je glavnom liku u djelu nadjenao ime Marija. Marijina najbolja prijateljica je djevojčica Tanja koja je jedinica, a o njevoj obitelji znamo samo da joj je majka već tri godine nezaposlena. Tanja je jako plašljiva djevojčica, te ne napušta stan dok se barem jedno od njenih roditelja ne vrati kući. Tanja je u ratu izgubila prijatelje koji su morali napustiti Zagreb, ali je dobila novu sestru. Djevojčicu Janju iz Dalja. Janja je gledala kako joj agresori ubijaju majku, prelaze tenkom preko nje, pale kuću u kojoj je bila njena nepokretna baka te je morala bježati od tenkova kroz kukuruzište. Janja je u svome mladome životu svjedočila mnogo pogibelji i užasa, ali je ostala vedra i

optimistična, puna nade za bolju budućnost. Nadala se da će se njen otac vratiti s ratišta, da će doći po nju i da će ponovo sagraditi njihovu kuću u Dalju. Za to vrijeme, uživala je provodeći vrijeme s Tanjom i njene roditelje je nazivala svojim roditeljima. Djelo završava događajem kada Duškov otac pogodi Janju metkom u desno rame i ona nepomična pada na tlo. Ostala je živa, ali će joj trebati vremena da se oporavi. Ona je simbol sve prognane djece u ovome djelu, koji su morali napustiti svoj dom i pokušati sagraditi život ispočetka, s novim ljudima i u novom okruženju. Iako je Duškov otac bio taj koji je pucao po njegovim prijateljima dok su se oni pokušali domoći skloništa, Duško nije negativan lik u ovome djelu. On se rodio u Zagrebu i cijeli svoj život je proveo u Zagrebu, no ratne prilike su zahtijevale da s majkom ode u Beograd. Zbog toga su ga neki njegovi razredni kolege počeli drukčije gledati, što je izazvalo još veću bol u njemu jer on nije dijelio mišljenje ljudi iz Beograda koji su zahtijevali da Duško napusti svoj dom, školu, prijatelje i Zagreb. Otac mu je bio oficir u JNA, dok se za njegovog brata pričalo da radi u KOS-u. Oni su ostali u Zagrebu, što je svima bilo sumnjivo, no na kraju djela vidimo koji je bio razlog da muškarci ostaju. Kako bi pružili otpor hrvatskim gardistima i vojsci, te kako bi javljali zrakoplovima gdje da gađaju. Iz toga izvodimo zaključak da su jedini negativni likovi koji se ističu Duškov otac, brat i neznanac iz Zlatkove zlatarne te pobunjenici s početka romana. Duško je unatoč tome odakle je poticao i tko mu je bio otac, bio omiljen dječak koji je volio svoje prijatelje i svoju simpatiju Šumaricu. Šumarica je bila najniža djevojčica od svih, ali je bila jako spretna i znala je mnogo o prirodi jer ju je otac, koji je po zanimanju bio šumar u PP Medvednica često vodio sa sobom i učio o prirodi koja ju okružuje. Bila je jako tužna kada je Duško otišao, ali joj je srce prepuklo kada je vidjela tko je upucao njenu prijateljicu Janju i u suzama je otrčala kući. Još jedan od glavnih likova je Zlatko koji je glumio veliku hrabrost pred svojom djevojkom Vesnom, ali je također nosio jedan drugi, veliki strah u sebi. On se, s obzirom na ratno stanje, sve više pribojavao otimača djece. Bio je sin jedinac imućnog zlatara i njegove plahe žene, te je upravo Zlatko bio njihovo najveće blago. Našao se u situaciji da je nepoznati lopov opljačkao cijelu očevu zlatarsku radnju, a njega zavezao i ostavio ondje. Nikome od prijatelja nije to ispričao jer nije htio da znaju za njegov strah. U djelu se još spominju likovi druge djece koja se druže s glavnim likovima i s njima pohađaju šesti razred osnovne škole, ali se o njima ne zna mnogo. Ono što je zajedničko svim likovima jest činjenica da su im se

u kratkom razdoblju dogodili određeni događaji zbog kojih su morali odrasti. Marija se gledala oči u oči s agresorima puno prije nego što je rat započeo, i to ju je natjeralo da prestane gledati svijet nevinim dječjim očima. Tanja je dobila novu sestru i nestao je njen strah od samoće, a njena sestra Janja je vidjela okrutan svijet na način koji niti jedno dijete ne bi trebalo vidjeti, a ni odrasla osoba. Dijete od 12 godina svjedočilo je ubojstvu majke i bake od ljudi koji su ih mrzili samo zato što su kao narod htjeli slobodu i osjetila je na vlastitoj koži kako boli mržnja kada ju je Duškov otac upucao. I naposljetku Zlatko je preživio svoj najveći strah i shvatio da njegovi roditelji više cijene njegov život nego sve zlato u njihovoj radnji.

Djelo je pisano hrvatskim standardnim jezikom, jednostavnim stilom u trećem licu jednine. Pripovjedač prati živote glavnih likova kao promatrač koji iznosi ono što se u stvarnosti događa te misli i razmišljanja likova. Ime djela je dato po rečenici koju Marija izgovara svojoj mami nakon niza noćnih mora koje je doživjela nakon susreta s pobunjenicima u Bukovici i Erveniku. Autor je i u ovome djelu iznio svoj pogled na rat, ali u nešto blažoj mjeri nego u svojim drugim djelima. Uveo je likove zlikovaca kroz pobunjenike koji su zapriječili put Mariji na povratku s ljetovanja. Njih opisuje kao zvijeri čije su krvave oči tražile izliku da započnu sukob i krvavi obračun sa svima onima koji nisu bili kao oni. Duškov otac je također loš lik jer je slijepo slijedio naredbe svojih nadređenih, iako su se možda kosili s njegovim razmišljanjima što se može iščitati iz Duškovih riječi: „Ali moj tata ne želi u Beograd kao ni ja.“ (Pulić, 1992., str. 118). On je predstavnik vojske iz Beograda koja je htjela srušiti hrvatske snove o neovisnosti i slobodi te ih bespogovorno sluša, iako možda i sam sumnja u njihove odluke. Na kraju romana vidimo da on nema snage ni pogledati prijatelje svoga sina Duška nakon što je zapucao na njih jer ga je bilo sramota da puca na djecu koja su kod njega dolazila na rođendane i proslave. Svi događaji su u doticaju s događajima iz stvarnoga života. Od zapriječenih cesta na kninskom i obrovačkom području u ljeto 1990. godine do zračnih uzbuna koje su proživljavali, ne samo stanovnici Zagreba, već i stanovnici većine teritorija Republike Hrvatske. Na kraju djela se iznosi i činjenica da su srbijanski mediji koristili događaje u Hrvatskoj kako bi prikazali vlastite napade na civile kao obranu od hrvatske garde koja je željela uništiti mir koji su oni pokušali uspostaviti. U djelu se iznose stavovi domoljublja i osjećaja pripadnosti zemlji kroz likove. Duško je simbol sve djece i ljudi koji su, iako podrijetlom Srbi, osjećali da je Hrvatska njihova

domovina i napustili su domovinu radi ideala koji su im bili nametnuti od strane onih koji nisu priznavali Hrvatsku kao neovisnu državu. Ono što razlikuje ovo djelo od ostalih opisanih u ovome radu je činjenica da su većina likova promatrači rata koji u doticaj s njim dolaze preko obiteljskih veza osim djevojčice Janje, koja je simbol razaranja djetinjstva, ali njen optimizam je svjetlost na kraju tunela i nada da postoji život nakon rata, da se nakon sve boli, patnje i suza može izgraditi nova kuća, novi dom, država u kojoj djeca neće morati bježati u skloništa, već će trčati ponovo ka livadama gdje će se igrati podno dvorca i staroga mlina kraj potoka Markovac, podno gore Medvednice. Ideja ovoga djela je bila prikazati sazrijevanje zagrebačke djece u ratnim godinama i način na koji su se njihovi životi oblikovali i mijenjali, odlaskom starih prijatelja i dolaskom nekih novih. I upravo ono što je sam autor iznio kao njegovu inspiraciju za sva njegova djela ratne tematike je srž ovoga djela i poruka svim čitateljima. U pozamašnim godinama, Nikola Pulić je pronašao način da se bori za svoje ideale : „I nisam mogao odoljeti da ne posegnem za istim „oružjem“, za traženjem ljubavi i ljepote. Ako sam ih uspio naći, oživio sam vjeru u sretnije sutra.“ (Pulić, 1992., str. 127).

USPOREDBA ANALIZIRANIH DJELA

U svrhu pisanja ovoga rada odabrana su tri djela dvojice hrvatskih dječjih književnika koji su teme svojih djela pronašli u ratnim zbivanjima u Hrvatskoj devedesetih godina. U prethodnim poglavljima svako od tih djela je bilo analizirano zasebno te će se u ovome poglavlju promotriti sličnosti i različitosti tih djela. Stjepan Tomaš i Nikola Pulić dali su doprinos u ratnim godinama svojim djelima za svu buduću djecu, ali i odrasle, pružajući pogled u prošlost, potičući domoljublje i opominjanjem sviju da rat ne uništava samo materijalno, već i ono duhovno. Tomašev „Mali ratni dnevnik“ i Pulićev „Strah me, mama“ su romani koji pripadaju djelima koja rat promatraju kao sazrijevanje dok je roman „Čuvari amfora“ djelo u kojem se rat promatra kao pustolovina. Ono što je zajedničko svim djelima je

inspiracija koja je potakla autore na pisanje ovih romana, a to je dati pogled na rat i ratna zbivanja iz perspektive djece adolescentske dobi koja su dovoljno stara da razumiju što je to rat, ali srećom dovoljno mlada da ne sudjeluju u direktnom sukobu na bojišnici. Stjepan Tomaš je u svome djelu zadržao stav autora koji razlučuje dobre i loše likove u romanu, ali u istom tom trenutku ne dopušta da njegovo osobno stajalište utječe na stajalište čitatelja. S druge strane, Nikola Pulić je autor koji upravo svoja djela gradi na svojim osjećajima i stajalištima o čemu govori njegov osebujan stil pisanja u kojem on bez zadržke, izražava svoje mišljenje o ratu i agresorima opisujući ih kao zlotvore i zvijeri. To nikako ne umanjuje vrijednost njegovih djela, već ih razlikuje od ostalih djela drugih autora, kao što je Tomaš. Razlog iz kojega su odabrana ova tri djela za ovaj rad je i činjenica da prikazuju utjecaj rata na djetinjstvo u istom razdoblju, ali na tri različita područja Republike Hrvatske. Mjesto radnje „Malog ratnog dnevnika“ je Osijek i Slavonija gdje su zapravo i bila najveća stradanja tijekom Domovinskog rata te pratimo priču djevojčice Cvijete koja je zbog nepovoljne situacije u rodnome gradu morala otići u izbjeglištvo te dobivamo još jednu perspektivu, kako je biti izbjeglica. „Čuvari amfora“ su djeca iz Dalmacije, gdje je situacija bila nešto povoljnija nego u Slavoniji, ali vidimo u djelu kako su to bila teška vremena u kojima su djeca morala odrasti, zaboraviti na igre i lijena popodneva te postaviti vlastite ideale na prvo mjesto i stremiti ka njima. U posljednjem djelu, „Strah me, mama,“ radnja se fokusira na život zagrebačke djece ratne 1991. godine. Oni su nešto bezbrižniji nego vršnjaci iz drugih krajeva Hrvatske zahvaćenih ratom, te odlaze na izlete i druženja dok surova realnost ne pokuca na vrata u obliku zrakoplova koji gađaju njihove domove i snajperista koji ih promatraju preko optičkih naprava. Svako djelo je dalo drukčiju perspektivu s obzirom da su progovarala o različitim područjima, ali je poruka bila ista izrečena izravno ili kroz razmišljanja likova. Njihova svrha je bila poučiti sve one koji se upuste u čitanje tih djela koliko je razorno djelovanje rata na djetinjstvo, a koliko je snažna ljubav prema bližnjima, obitelji, prijateljima i domovini.

ZAKLJUČAK

Svako razdoblje u čovjekovu životu nosi svoje prednosti, sretne trenutke ali i probleme. Djetinjstvo bi trebalo biti ono razdoblje koje je bogato sretnim trenucima, a siromašno zaprekama i problemima. Nažalost, neka djetinjstva su prekinuta prerano događajima koje nitko nije priželjkivao. Jedan od takvih događaja je rat. Područje Republike Hrvatske je u svome višestoljetnom postojanju sudjelovalo u više ratova, što svjetskih, što građanskih i samo stanovništvo je živjelo u više različitih državnih zajednica i država s više naroda. Posljednji od tih ratova je bio Domovinski rat, koji je započeo početkom devedesetih godina i trajao gotovo čitavo desetljeće u nekim krajevima Republike Hrvatske.

Unatoč nepovoljnoj situaciji u cijeloj državi, razni umjetnici, sportaši i književnici pronalazili su način da promoviraju Hrvatsku ističući njenu ljepotu, kulturu i znamenitosti. Pisani su razni feljtoni, održavane emisije, a hrvatski sportaši predstavljali su domovinu u svijetu. Razni autori i umjetnici su pronalazili inspiraciju upravo u ratnim događanjima. Među njima bili su i hrvatski dječji književnici, autori koji su htjeli prenijeti poruku svijetu da rat ne uništava samo ono materijalno i opipljivo, već i ono duhovno. Usmjerali su se na to da je rat pogodio i najosjetljiviji dio populacije, a to su djeca. Djela koja obrađuju ratnu tematiku se dijele u tri skupine. Postoje tri pripovjedne strategije koje su obuhvatile ta djela, a to su: djela koja su rat promatrala kao sazrijevanje, djela koja su rat promatrala kao pustolovinu i ratne teme u bajkovitome ruhu. Djela obrađena u ovome diplomskom radu su izdana u samom jeku rata, te su tada širila antiratne poruke kako mladim, tako i odraslim čitateljima. Danas, gotovo tri desetljeća nakon tih događaja možemo reći da osim što šalju antiratne poruke, djela daju pogled u ratna zbivanja na umjetnički način, prilagođen djeci adolescentske dobi, poučavajući ih o tijeku događaja „umotane“ u priče o djetinjstvu. Te priče o izgubljenim djetinjstvima ih osvještavaju i potiču na domoljublje, razumijevanje događaja, ali i zahvalnost što imaju priliku živjeti u slobodnoj državi, u kojoj djeca trče ka igralištima, a ne ka skloništima, u kojoj samo čitaju o ratu, a ne proživljavaju ga.

Smatram da su analizirani romani spomenutih dječjih književnika velik doprinos hrvatskoj dječjoj književnosti jer unoseći sebe u čitanje tih djela i promišljanjem o tim djelima, dijete može stvoriti vlastito stajalište o događajima koji su izgradili njegovu domovinu. Iako se djela ne nalaze na popisu obaveznih lektira, smatram da kao učitelji, odgojitelji i naposljetku roditelji, možemo preporučiti ova djela djetetu koje pokaže zanimanje i interes za ratne događaje. Iz njih će naučiti neke povijesne činjenice, koje se nažalost inače suhoparno uče na nastavi povijesti, ali će izvući vlastitu pouku o tome što je domoljublje i što predstavlja riječ domovina. Autori su kroz svoja djela provukli likove koji su unatoč svojim korijenima, smatrali Hrvatsku svojom domovinom i smatram da je to također jedna od bitnih poruka koje treba izvući i prenijeti u današnji svijet. Voljeti svoje ne znači nužno mržnju svega što je tuđe i različito. Uvažavanje različitosti i prihvaćanje istih je korak koji svi trebamo učiniti kako bi se približili jednom boljem svijetu, a zadaća nas odraslih je da to prenesemo na djecu. Kao zaključak ovog diplomskog rada možemo iznijeti da, zahvaljujući autorima kao što su Stjepan Tomaš i Nikola Pulić, i njihovim djelima, možemo djecu uputiti na čitanje tih istih djela koja prikazuju vrijeme Domovinskog rata i poticati ih na razumijevanje događaja i stvaranja osjećaja ljubavi prema domovini i prema bližnjima.

Literatura

- Barić, E. i suradnici (2005): *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga
- Davor, M. (2016): *Domovinski rat*. Zagreb: Despot in finius: Hrvatski institut za povijest
- Hranjec, S. (1998): *Hrvatski dječji roman*, Zagreb, Znanje
- Jozić, Ž. i suradnici (2013): *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Institut za jezik i jezikoslovlje
- Pilaš, B. (1998.): Domovinski rat u hrvatskoj prozi za djecu. // *Odrastanje u zrcalu suvremene književnosti za djecu i mladež*: zbornik radova / urednica Ranka Javor, str. 32-39. Zagreb: KGZ
- Pulić, N. (1992): *Strah me, mama*. Zagreb: Mladost
- Pulić, N. (1994.): *Čuvari amfora*. Zagreb: Alfa
- Skupina autora (2012): *Školski rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga
- Težak, D. (1997.): Prozna djela dječje književnosti s tematikom Domovinskog rata. // *Dječja knjiga u Hrvatskoj danas- teme i problemi*: zbornik radova / urednica Ranka Javor, str. 42-50. Zagreb: KGZ
- Tomaš, S. (2006): *Moj tata spava s anđelima (Mali ratni dnevnik)*. Zagreb: Mozaik knjiga
- Vrcić-Mataija, S. (2006.): Obiteljski diskurs u dječjim realističnim proznim djelima o Domovinskom ratu. // *Zlatni danci 7* / urednica Ana Pintarić, str. 39-56. Osijek: Matica hrvatska Osijek
- Zima, D. (2001): *Hrvatska književnost o ratu*. // *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira* 4 (2), str.81-122

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Valentina Rak, izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni te uz konzultacije i preporuke mentora.

(vlastoručni potpis studenta)